

**KOMENTAJAN VASTUU SOTARIKOKSISTA – SREBRENICA-TAPAUKSEN
SYYYLLISET TUOMIOILLA**

Kandidaatin tutkielma

Kadetti
Matti Yrjölä

99. Kadettikurssi
Ilmatorjuntaopintosuunta

Maaliskuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi 99. Kadettikurssi	Linja Maasotalinja
Tekijä Kadetti Matti Yrjölä	
Tutkielman nimi Komentajan vastuu sotarikoksista – Srebrenica-tapauksen syylliset tuomiolla	
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Maaliskuu 2015	Tekstisivuja 36 Liitesivuja -
TIIVISTELMÄ <p>Srebrenicassa tapahtui kesällä 1995 laajin humanitaarisen oikeuden rikkomus Euroopassa siten toisen maailmansodan, jolloin Bosnian serbiarmeijan sotilaat surmasivat tuhansia siviilejä. Asian paljastuttua muille maille ja kansainväliselle yhteisölle pyrkivät ne saamaan näistä teoista epäillyt henkilöt vastuuseen.</p> <p>Syyllisten tuomitsemiseksi perustettiin Haagiin Yhdistyneiden Kansakuntien toimesta kansainvälinen Jugoslavia-tuomioistuin eli ICTY, jonka tehtävänä on tutkia ja tuomita vakavia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksia entisen Jugoslavian alueella. Vuoteen 2015 mennessä, yli 20 vuotta sodan alkamisesta, kaikki tuomioistuimessa syytteeseen joutuneet ovat jääneet kiinni ja heidät on toimitettu Haagiin vastaamaan syytteisiin.</p> <p>Vakavat humanitaarisen oikeuden rikkomukset ovat lähes poikkeuksetta laaja tapahtumaketju, jossa rikoksen varsinaiset tekijät ovat usein rivisotilaita. Esimies on kuitenkin aina vastuussa joukkonsa toiminnasta eikä tätä erityistä vastuuta voi sivuuttaa tai jakaa. Näin ollen ICTY on joutunut käsitellyissä tapauksissaan tulkitsemaan esimiehen vastuuta hänen alaisensa tekemistä vakavista kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksista.</p> <p>Tässä tutkielmassa on selvitetty miten ICTY on tulkinnut kolmen eri komentaja-asemassa olleen sotilaan vastuita esimiehinä Srebrenica-tapauksessa ja millä tavalla komentajan vastuu sekä yksilön rikosoikeudellinen vastuu näkyvät tuomioistuimen langettamien tuomioiden perusteluissa.</p>	
AVAINSANAT <p>Komentaja, komentajan vastuu, Srebrenica, Bosnian sota, humanitaarinen oikeus, ICTY</p>	

KOMENTAJAN VASTUU SOTARIKOKSISTA – SREBRENICA-TAPAUKSEN SYYYLLISET TUOMIOLLA

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	4
2.1	TUTKIMUSKYSYMYS JA -TILANNE	4
2.2	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA RAJAUKSET	5
2.3	TUTKIMUKSEN HAASTEET SEKÄ KESKEISET LÄHTEET JA AINEISTO	7
3	SREBRENICAN KANSANMURHA	8
3.1	BOSNIAN SODAN TAUSTA	8
3.2	KRIVAJA 95 – SUUNNITELMAT SREBRENICAN KOHTALOSTA	9
3.3	SREBRENICAN ROMAHDUS	10
3.4	VÄESTÖNSIIRROT JA JALKAISIN PAENNEIDEN PIDÄTYKSET	11
3.5	KANSANMURHAN TOTEUTTAMINEN	12
4	KANSAINVÄLINEN RIKOSTUOMIOISTUIN JA HUMANITAARINEN OIKEUS	15
4.1	HUMANITAARISEN OIKEUDEN PERUSTA	15
4.2	INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA	17
4.3	KOMENTAJAN VASTUU.....	20
5	SYYYLLISET TUOMIOLLA.....	23
5.1	RADISLAV KRSTIĆ	23
5.2	VUJADIN POPOVIĆ	27
5.3	DRAGO NIKOLIĆ	29
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	32
6.1	TUOMIOIDEN EROT JA YHTÄLÄISYYDET	33
6.2	MAHDOLLISUUDET JATKOTUTKIMUKSEEN	35

LÄHTEET

LIITTEET

KOMENTAJAN VASTUU SOTARIKOKSISTA – SREBRENICA-TAPAUKSEN SYYLLISET TUOMIOILLA

1 JOHDANTO

Historia on osoittanut, että ihmiset ovat jo tuhansia vuosia olleet verrattain aktiivisia käymään sotia. Sotia on käyty valtiollisen tai kansallisen itsenäisyyden nimissä siinä kuin uusien maiden valloittamisen tai toisten kansojen orjuuttamisen vuoksi. Sodat ovat olleet, ja ovat yhä, osa sivilisaatiotamme ja ne ovat muokanneet käsityksiämme ihmisyydestä, kulttuuristamme ja historiastamme. Sodat ovat niin ikään usein toimineet teknologisen kehityksen veturina ja ne ovat vaikuttaneet keskeisesti myös lakien syntyyn ja kehittymiseen.

Yleensä sodat ovat olleet kahden tai useamman valtion tai kansan välisiä konflikteja. Jo tuhansia vuosia sitten tehtiin pitkiäkin valloitusretkiä uuden elintilan ja toisen hallinnoimien rikkauksien perässä. Kuten Jugoslavian hajoamissodissa, valtioiden ja kansojen välisissä sodissa on kuitenkin usein kyse myös etnisistä, kulttuurillis-historiallisista sekä uskonnollisista eroista osapuolten välillä, ja yksittäisen konfliktin perimmäiset syyt ulottuvat usein kauas historiaan. Yhtä lailla sodan syyt ovat voineet perustua ahneuteen, kunnian puolustamiseen tai katkeruuden mukanaan tuomaan haluun kostaa koettu vääräys. Rosén ja Parkkari¹ esittävät, että syyt sotien taustalla voidaan jaotella taloudellisiin, poliittisiin, ideologisiin ja strategisiin syihin. Joka tapauksessa perimmäinen syy sodan taustalla on aina ollut omien etujen varjeleminen ja lisääminen.

Sotien seurauksena monet valtakunnat ovat romahtaneet ja lakanneet olemasta, mutta sodat ovat samalla myös luoneet uusia valtioita. Uusien valtioiden synty ei kuitenkaan usein ole ongelmatonta. Valtion rajat saatetaan määrittää niin, etteivät ne vastaa tarkoitustaan; kansakunta saattaa pahimmillaan jakaantua uusien rajojen vuoksi osiin, mikä on vuosisatojen saatossa johtanut monesti poliittiseen epävakauteen ja lopulta uusiin sotiin.

Tuhansia vuosia sitten sodankäynti oli jokseenkin rajoitettua ja sodan säännöt perustuivat eri tapoja omaksuneiden yhteisöjen väliseen keskinäiseen kunnioitukseen; toisten omaisuutta ei

---

¹ Rosén & Parkkari (2004), s. 42–43

tahallaan tuhottu eikä siviileihin sopinut kajota. Epärehellisyys, esimerkiksi viholliselle annettun lupauksen pitämättä jättäminen, oli tuomittavaa. Sota alkoi seremoniallisella sodanjulistuksella ja taistelut päättyivät muodolliseen rauhaan, jota yhdessä juhlittiin². Toisaalta myös erityisen raa'at ja julmat sotatoimet ovat voineet synnyttää vihollisessa halun kostaa. Koston toimien pelko on osaltaan rajoittanut sotatoimia ja väkivallan käyttöä³. Toisaalta vastapuolen pelottelu tai julma kohtelu on aina ollut yksi keino oman päämääränsä saavuttamiseksi⁴.

1800-luvulle tultaessa sodankäynnin luonne hiljalleen muuttui yleisen asevelvollisuuden ja teknologian kehityksen myötä. Vuosisatoja sodat olivat pääasiassa olleet sotilaiden välisiä kamppailuja. Ensimmäinen ja etenkin toinen maailmansota olivat hyviä esimerkkejä sodan totaalisuudesta ja siitä, että siviilihenkilöt eivätkä liioin siviilikohteet olleet enää turvassa sodan kauhuilta. Toisessa maailmansodassa sekä liittoutuneet että akselivallat hyökkäsivät toistuvasti siviilejä vastaan; saksalaiset muun muassa pommittivat Lontoota ja tappoivat miljoonia vähemmistökansojen edustajia, kun taas englantilaiset pommittivat esimerkiksi Berliiniä ja Dresdeniä yhdysvaltalaisen sinetöidessä Hiroshiman ja Nagasakin kohtalot.

Usein siviilitappiot mielletään ”sivullisiksi uhreiksi”. Nykyään kuitenkin sotia käydään yhä enemmän siviilien keskellä, jolloin he ovat osa sotaa, ja heidät voidaanakin nähdä eräänlaisena epävirallisena sodan osapuolena. Huolimatta valtiosopimuksista, joiden tarkoitus on taata esimerkiksi siviilien ja sotavankien oikeudet ja inhimillinen kohtelu, yhä useammin kuulee nimenomaan siviileihin kohdistuvista rikoksista.

Historiallisesti tarkasteltuna sodassa oikeus on usein seurannut voittajan miekkaa. Voittajat ovat saaneet pitkälti kirjoittaa käymänsä sodan historian. Toisen maailmansodan voittajaosapuolet eivät koskaan joutuneet vastuuseen tekemistään järjestelmällisistä humanitaarisen oikeuden rikkomuksista, esimerkkinä Dresdenin pommitukset ja Japaniin pudotetut ydinpommit, toisin kuin Saksan ylin poliittinen ja sotilaallinen johto, joista keskeisimmät toimijat tuomittiin sotasyllisyysoikeudenkäynneissä kuolemaan. Niin ikään Japani ja Suomi saivat omat sotasyllisyysoikeudenkäyntinsä, joissa poliittisen ja sotilaallisen johdon katsottiin olevan vastuussa sodasta.

Sodassa on tyypillistä niin sanottu dehumanisaatio eli vastustajan epäinhimillistäminen. Vihollisesta pyritään esimerkiksi luomaan kuva armottomana ja julmana tappajana. Etniset ja

---

² Rosén & Parkkari (2004), s. 1–2

³ Malkki, Marjomaa, Raitasalo, Karasjärvi, Sipilä (2008), s. 11

⁴ Glover (1999), s. 53

kulttuurilliset erot ovat omiaan ruokkimaan ennakkokäsityksiä, jotka ovat epäilemättä yksi tekijä humanitaarisen oikeuden rikkomusten taustalla. Toisaalta sotilaan moraali voi pitkän ja uuvuttavan sodan seurauksena murentua ja osa ihmisistä sortuu sodassa tekoihin, joihin ei olisi ikinä uskonut kykenevänsä⁵.

Sotarikoksia ja liiallista väkivallan käyttöä on tapahtunut varmasti niin kauan kuin sotia on käyty ja sodankäyntiä rajoittavia sääntöjä ja tapoja on ollut olemassa, mutta Srebrenican tapauksen törkeys, järjestelmällisyys sekä kansanmurhaan osallisten täydellinen piittaamattomuus ihmisoikeuksista ovat modernissa historiassa lähes vertaansa vailla.

---

⁵ Glover (1999), s. 56

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten komentajan vastuu näkyy Srebrenica-tapauksesta tuomittujen henkilöiden tuomioiden perusteluissa. Tutkimuksessa tarkastellaan kolmea Jugoslavia-tuomioistuimessa vakavista humanitaarisen oikeuden rikkomuksista syytettyä erilaisissa komentaja -asemissa ollutta henkilöä ja vertaillaan heidän saamiaan tuomioita. Tutkimuksessa ei oteta kantaa miten ja miksi kansainvälinen rikostuomioistuin tai sen edeltäjät ovat tuominneet muiden sotien tai konfliktien sotarikollisia. Niin ikään huomiotta on jätetty kansallisten oikeuslaitosten langettamat tuomiot.

Tavoitteena ei ole tehdä yleistyksiä kansainvälisen rikostuomioistuimen ratkaisuksista, sillä jokainen käsiteltävä tapaus on lähtökohtaisesti yksilöllinen, vaikka ennakkotapaukset antanevatkin suuntaa muiden tapausten käsittelylle. Toisaalta tuomioista olisi hankala tehdä johtopäätöksiä ennakkotapauksina, sillä jokainen tapaus on harkittava erikseen. Jokaisessa sotarikoksessa vallitseva tilanne, henkilön asema, osallisuus rikolliseen tekoon tai siihen myötävaikuttaminen ovat erilaisia ja yksilöllisiä. Tapausten yksilöllisyyden vuoksi tutkimus on luonteeltaan tapaustutkimus.

2.1 Tutkimuskysymys ja -tilanne

Tutkimuksen pääkysymys on

- millä perusteilla eri tason komentajat ovat joutuneet vastuuseen kansainvälisessä sotarikostuomioistuimessa Srebrenican kansanmurhasta?

Pääkysymystä tukevana alakysymyksinä ovat

- miten eri komentajien asemat organisaatiossa vaikuttavat rangaistusten kovuuteen, kun kyse on samoista rikosnimikkeistä?
- miten tuomioistuin tulkitsee henkilökohtaisen rikosoikeudellisen vastuun ja komentajan vastuun erot ja yhtäläisyydet?
- miten komentajan vastuu muodostuu kansainvälisessä oikeudessa?

Aihe on tutkimisen arvoinen, sillä siitä ei ole tehty juurikaan aiempaa tutkimusta. Jugoslavian hajoamissotiin liittyvä Bosnian sota, ja nimenomaan Bosnian serbiarmeijan toteuttama kansanmurha on räikein humanitaarisen oikeuden rikkomus Euroopassa sitten toisen maailman-

sodan. Serbikenraali Ratko Mladićin ja entisen kroaattipoliitikko Goran Hadžićin vuonna 2011 tapahtuneiden pidätysten jälkeen vapaana ei ole enää yhtään Jugoslavian hajoamissotien tapahtumista syytettyä henkilöä⁶. Suuri osa oikeudenkäynneistä on jo saatu päätökseen, joten aineistoa tämän aihepiirin tutkimuksiin löytyy riittävästi.

Vuonna 2011 valmistui Jaakko Hirvosen sotatieteiden kandidaatin tutkielma, jossa hän tutki komentajan ja rivisotilaan vastuita Srebrenican väkivaltaisuuksissa. Kyseisessä tutkielmassa pohdittiin myös kansainvälisen oikeuden kehittymistä historiasta nykypäivään. Tästä syystä, sekä tutkielman laajuuden asettamien rajoitusten vuoksi, ei tässä tutkimuksessa tarkastella syvemmin valtiosopimusten tai muiden humanitaarista oikeutta koskevien sopimusten syntyä tai niiden historiaa.

2.2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja rajaukset

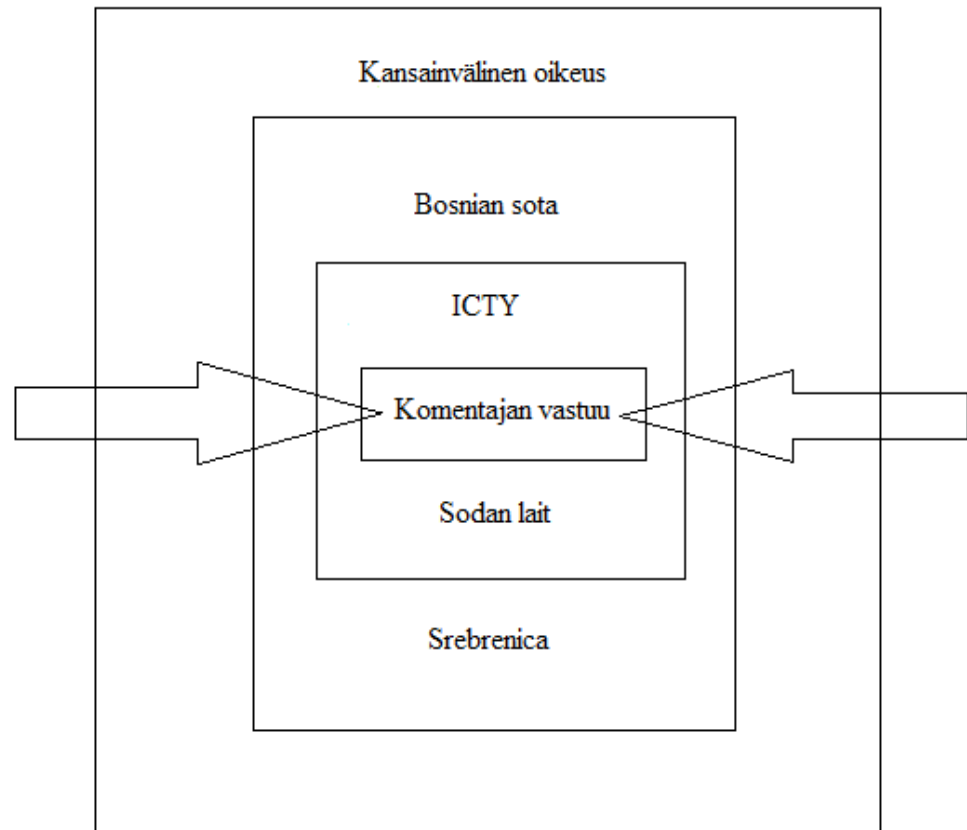
Kansainvälinen oikeus muodostuu useista erityisaloista. Näihin erityisaloihin sisältyvät kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja kansainvälinen rikosoikeus, joista edellisestä löytyvät sodan oikeussäännöt ja perusteet komentajan sekä yksilön vastuulle sotarikoksista. Jälkimmäinen taas pitää sisällään seuraamusjärjestelmää koskevat menettelysäännöt. Työn tarkastelu on rajattu näihin kansainvälisen oikeuden erityisalueisiin ja tällöin tutkimusmenetelmänä on niin sanottu eurooppalainen oikeuspositivistinen lähestymistapa, mikä monelta osin vastaa kansallisten oikeusjärjestysten tutkimuksessa vallitsevaa oikeusdogmaattista eli lainopillista lähestymistapaa. Tässä tarkastelutavassa pyritään erityisesti tarkasteltaviin erityiskysymyksiin soveltuvien oikeussääntöjen hahmottamiseen eli systematisointiin, sekä kyseisten oikeussääntöjen soveltamiseen näihin erityiskysymyksiin eli tulkintaan⁷.

Tässä työssä systematisointia hyödynnetään soveltuvien kansainvälisoikeudellisten oikeussääntöjen hahmottamisessa ja tulkintaa selvittäessä, miten kansainvälinen Jugoslavia-tuomioistuin on tulkinnut tutkittavissa tapauksissa kansainvälisten oikeussääntöjen määrittämän komentajan vastuun ja tapahtuneiden rikosten suhdetta. Näkökulmana tutkimuksessa ovat Srebrenican kesällä 1995 tapahtuneet väkivaltaisuuksien. Tutkimuksen kannalta on tärkeää myös lyhyesti selvittää mitä kyseisellä alueella tosiasiallisesti tapahtui, jotta tuomioistuimen langettamien tuomioiden oikeudelliset perustelut olisivat ymmärrettävissä.

⁶ <http://www.theguardian.com/world/2011/jul/20/goran-hadzic-arrest-serbia-war> (viitattu 12.8.2014)

⁷ OTL Kari T. Takamaa, asiantuntijahaastattelu 3.3.2015

Kuva 1: Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Jugoslavian hajoaminen ja siitä käynnistyneet sisällissodat olivat todella monimutkainen tapahtumaketju, johon liittyi esimerkiksi romahtanut poliittinen järjestelmä, nationalismi sekä länsimaiden puuttuminen alati kärjistyneeseen tilanteeseen. Bosnian sodassa oli monia toimijoita ja osapuolia, joista monet olivat mukana lähes koko sodan läpi kestäneissä väkivaltaisuuksissa. Alueella toimi niin virallisia asevoimien joukkoja kuin serbitasavallan sisäministeriön alaisia turvallisuus- ja poliisijoukkoja sekä erilaisia puolivirallisia ja puolisotilaallisia joukkoja⁸, jotka muodostivat sodan pääosapuolet. Osapuolina tai alueella toimijoina ei kuitenkaan ollut pelkästään etnisesti hyvin rikkonainen paikallinen kansa, vaan myös YK:n mandaatilla alueella olleet rauhanturvaajat sekä NATO. Tässä tutkimuksessa tarkasteltavat henkilöt on rajattu Bosnian serbiarmeijan upseereihin, sillä he olivat päävastuussa Srebrenican väkivaltaisuuksien suunnittelusta, valmistelusta sekä toteutuksesta.

⁸ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 59 (kpl. 168–169)

2.3 Tutkimuksen haasteet sekä keskeiset lähteet ja aineisto

Keskeisimmät lähteet koostuvat entisen Jugoslavian alueen sotia käsittelevästä kirjallisuudesta, sodan oikeussääntöjen ja kansainvälisen rikosoikeuden oikeussäännöistä, kansainvälisistä rikostuomioista sekä näitä käsittelevästä kirjallisuudesta sekä internetlähteistä. Internetlähteet tässä tapauksessa sisältävät osin myös edellä mainittuja lähteitä, ja niitä ovat esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien, kansainvälisen rikostuomioistuimen ja kansainvälisen punaisen ristin internetsivut sekä FINLEX -säädöstietopankki, joiden sisältöä voidaan pitää luotettavuudeltaan erittäin hyvänä.

Bosnian sodasta ja Srebrenican tapauksesta löytyy melko paljon historiallista kirjallisuutta, jotka koostuvat hyvin paljon aikalaisten ja tapahtumissa tavalla tai toisella mukana olleiden omista havainnoista, muistelmista ja kertomuksista.

Lähdekirjallisuudessa haasteeksi muodostuu niiden puolueellisuus. Hyvin usein Bosnian sotaa ja Srebrenica-tapausta koskeva kirjallisuus on kirjoitettu jokseenkin yksipuolisesta näkökulmasta, jolloin lukijan on vaikea saada objektiivista kuvaa tapahtumien todellisesta kulusta. Eri osapuolilla voi olla tapahtumista jopa lähes vastakkaiset näkemykset ja usein osapuolten kertomuksissa tulee ilmi syvä halveksunta, viha ja katkeruus toista osapuolta kohtaan, jonka vuoksi lähdekritiikkiin tältä osin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Keskeisin aineisto koostuu Jugoslavia-tuomioistuimen pöytäkirjoista ja tuomiolauselmista, jotka löytyvät sähköisinä tuomioistuimen internetsivuilta. Tuomiolauselmassa selvitetään ensin historialliset tosiasiat eli mitä tosiasiasissa on tapahtunut. Tämän pohjalta oikeus peilaa tapahtumia vallitsevaan lakiin ja tuomitsee tai jättää tuomitsematta syytetyn. Näin ollen nämä tuomioistuimien julkaisemat viralliset asiakirjat eli tuomiolauselmat ovat käypiä myös lähteeksi edellä mainittujen historiallisten faktojen selvittämisen osalta, sillä oikeus on tarkoin ja ehdottoman puolueettomasti punninnut eri todistajien kertomukset tapahtumien kulusta ja täten pystynyt luomaan hyvin kattavan kokonaiskuvan Srebrenican tapahtumista. Varsinainen aineisto koostuu tuomiolauselmista löytyvistä tuomioiden perusteluista.

3 SREBRENICAN KANSANMURHA

Srebrenica on kaupunki itäisessä Bosnia-Hertsegovinassa, Bosnian serbitasavallan alueella. Se oli pääasiassa muslimien asuttama kaupunki, jossa ennen Jugoslavian sotaa asui arviolta 40 000 henkilöä. Kaupunki on metsien ja vuorten ympäröimä ja sillä on suuri symboliarvo jo keskiaikaisen Bosnian kuningaskunnan rikkauden perustana, onhan se saanut nimensäkin siellä sijaitsevan hopeakaivoksen myötä.⁹

Srebrenican kesän 1995 tapahtumia voidaan pitää koko Bosnian sodan kulminaationa, ja se on antanut kasvot Jugoslavian hajoamissodille. Viimeistään silloin maailma heräsi näkemään monimutkaisen hajoamissodan todellisen luonteen. Srebrenican tapahtumat ovat laajin kansamurha Euroopassa sitten holokaustin ja toisen maailmansodan, mutta ne olivat vain osa pitkää tapahtumaketjua, joka sai alkunsa jo vuosia aikaisemmin.

3.1 Bosnian sodan tausta

Bosnian sota oli osa Jugoslavian hajoamissotia, jossa liittotasavallan osat pyrkivät itsenäistymään 1990-luvun alussa. Sodan todelliset taustat ovat kuitenkin kaukana historiassa. Balkanin alue on vuosisatoja ollut portti idän ja lännen välillä, johon Euroopan suurvalloilla sekä idästä etenkin Venäjällä ja Turkilla on ollut niin taloudellisia kuin poliittisiakin intressejä. Niin ikään alueella eläneillä kansoilla on vuosisatoja ollut merkittäviä kulttuurillisia, etnisiä sekä uskonnollisia erimielisyyksiä, jotka ovat kiristäneet kansojen välejä.¹⁰

Toisen maailmansodan jälkeen perustettiin uudelleen Jugoslavia. Siihen kuuluivat nykyisen Slovenian, Kroatian, Bosnia-Hertsegovinan, Montenegron, Serbian ja Makedonian alueet.¹¹ Asukkaat elivät suhteellisen sovussa keskenään, puhuivat kolmea eri kieltä ja tunnustivat kolmea uskontoa¹². Toisaalta liittovaltion ja sen kansojen hajanaisuus oli yksi syy sen hajoamiseen. Valtionpäämies Josip Broz Tito oli pitkään kansoja kokoava voima ja viimeistään hänen kuolemansa vuonna 1980 oli Jugoslavian liittotasavallalle lopun alkua¹³. 1980-luvulla eurooppalaiset kommunistiset hallinnot ajautuivat yhä lähemmäs romahtamista, ja samoin kä-

⁹ Vihervuori (1999), s. 385

¹⁰ Visuri (2000), s. 13–15

¹¹ Visuri (2000), s. 17

¹² Drakulić (2004), s. 7

¹³ Vihervuori (1999), s. 102

vi myös Jugoslaviassa. Nationalismin nostaessa päätään vanhat erimielisyydet esimerkiksi aluekiistoista sekä huoli oman kansan asemasta liittovaltiossa kasvoivat. Pitkien poliittisten vääntöjen jälkeen Slovenia ja Kroatia julistautuivat itsenäisiksi kesäkuussa 1991¹⁴. Helmikuun lopussa 1992 Bosnia-Hertsegovina julistautui serbien boikotoiman kansanäänestyksen jälkeen itsenäiseksi. Vuonna 1992, useiden osavaltioiden jo julistauduttua itsenäiseksi, syntyi Jugoslavian liittotasavalta, joka käsitti enää Serbian ja Montenegron.

Bosnia-Hertsegovinan asukkaat koostuivat monista kansallisuuksista. Lähes kolmannes kansasta oli serbejä, joista valtaosa asui maaseudulla. Muslimeja oli lähes puolet kansasta ja he asuivat laajasti kaupungeissa. Loput kansasta olivat kroaatteja sekä itseään ylikansallisesti ”jugoslaaveina” pitäviä. Suuri osa kansasta uskoi, että liittovaltion säilyminen takaisi parhaiten sosiaalisen tasapainon, mutta neuvotteluista ja kansanäänestyksistä huolimatta kävi ilmi, ettei ratkaisua löydy, sillä ortodoksitaustaiset serbit eivät halunneet jäädä vähemmistöksi muslimienemmistöiseen valtioon.¹⁵

Maaliskuun alussa annettiin Bosnia-Hertsegovinan itsenäisyysjulistus ja pian tämän jälkeen alkoivat yhteenotot serbien ja muslimien välillä. VRS¹⁶ sai tukea Serbialta ja onnistui valloittamaan yli puolet Bosnia-Hertsegovinan alueesta. Toisaalta monet islamistiset maat tukivat varsin avokätisestikin Bosnian hallitusta. Serbeillä ei kuitenkaan ollut riittävästi voimia vallata kesken tärkeimpiä kaupunkeja. Muun muassa Sarajevo ja Srebrenica jäivät serbien piirittämiksi, joista jälkimmäiseen jäi piiritettyksi arviolta 40 000 ihmistä. Humanitaarisen katastrofin välttämiseksi, tai sen rajoittamiseksi, YK julisti piiritettyt kaupungit ja niitä välittömästi ympäröivät alueet keväällä 1993 ”suoja-alueiksi”. Suoja-alueen todellinen merkitys ei kuitenkaan ollut osapuolille selvä¹⁷. Huhtikuussa 1993 ensimmäiset UNPROFOR¹⁸ -joukot saapuivat Srebrenicaan ja perustivat tukikohtansa Potocariin, noin kuusi kilometriä Srebrenicasta luoteeseen.

3.2 Krivaja 95 – suunnitelmat Srebrenican kohtalosta

VRS alkoi keväällä 1995 tehdä suunnitelmia koskien Srebrenican tulevaisuutta. Serbitasaval-
lan presidentti Radovan Karadžić antoi VRS:lle tehtäväksi Srebrenican ja läheisen Žepan suo-

¹⁴ Visuri (2000), s. 20–26

¹⁵ Visuri (2000), s. 35

¹⁶ Vojska Republike Srpske eli Bosnian serbiarmeija

¹⁷ Visuri (2000), s. 42

¹⁸ United Nations Protection Force, entisen Jugoslavian alueella YK:n mandaatilla toiminut monikansallinen rauhanturvajoukko

ja-alueiden täydellisen erottamisen toisistaan. Tehtävän mukaan Srebrenican asukkaille oli luotava ”*kestämätön turvattomuuden olo, jossa ei ole toivoa tulevaisuudesta*”. Tehtävään sisältyi myös avustuskuljetusten estäminen alueelle¹⁹. VRS:n yleisesikunnan alainen joukko, alueesta vastuussa olleet Drinan joukot, saivat käskyn suunnitella ja toteuttaa operaation, ja se sai nimekseen ”Krivaja 95”. Suunnitelman mukaan serbijoukot etenisivät suoja-alueelle ja rajoittaisivat sen koon ja paikallisten asukkaiden elintilan vain Srebrenican kaupunkiin. Alkuperäisessä suunnitelmassa tavoitteena ei ollut kaupungin valtaaminen tai myöhemmin tapahtuneet väestön pakkosiirrot ja laajamittaiset teloitukset. On kuitenkin ilmeistä, että Srebrenican saattaminen humanitaarisen kriisin partaalle oli osa VRS:n pitkän tähtäimen suunnitelmaa²⁰.

Drinan joukot koostuivat noin 15 000 sotilaasta. Joukot oli jaettu maantieteellisin perustein kahdeksaan prikaatiin, yhteen rykmenttiin sekä neljään erilliseen pataljoonaan. Drinan joukkojen esikunta sijaitsi Vlasenicassa, n. 30 kilometriä Srebrenicasta luoteeseen²¹. Joukkoja komensi keväällä ja alkukesällä 1995 kenraali Milenko Živanović, apunaan apulaiskomentaja ja esikuntapäällikkö kenraali Radislav Krstić²².

Operaatio ”Krivaja 95” alkoi varsinaisesti 6.7.1995. Tällöin VRS aloitti tunkeutumisen ”suoja-alueille” ja kohti Srebrenicaa. 9.7.1995 iltaan mennessä Drinan joukot olivat vain vähäistä vastarintaa kokeneena edenneet kilometrin päähän Srebrenicasta, jota puolusti Bosnia-Hertsegovinan armeijan 28. divisioona. Samana iltana Drinan joukot saivat presidentti Karadžićilta käskyn vallata Srebrenican kaupunki.²³

3.3 Srebrenican romahdus

Koko piirityksen ja suoja-alueen olemassaolon ajan Srebrenicaa puolustaneet muslimitaistelijat tekivät aika ajoin iskuja serbejä vastaan. Serbit vastasivat tähän ampumalla kaupunkiin kranaatteja ja vaikeuttamalla avustuskuljetusten läpikäymistä. Srebrenican asukkaat olivat humanitaarisen kriisin partaalla, mutta he luottivat YK:n rauhanturvaajien pitävän huolta heidän turvallisuudestaan. Hollantilainen rauhanturvapataljoona ei kuitenkaan ollut täysivahvuinen ja oli vailla tarvittavia raskaita aseita. Toisaalta pataljoonaa ei ollut edes tarkoitettu käytettäväksi

¹⁹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 10 (kpl. 28)

²⁰ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 40 (kpl. 120–121)

²¹ <http://www.icty.org/x/cases/borovcanin/ind/en/bor-annexA020906.htm>

²² www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 12 (kpl. 36)

²³ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 11 (kpl. 31–34)

taistelutehtäviin ja heille ei ollut selvää ohjeistusta voimankäytöstä, jonka vuoksi he pidättäytyivät aseellisen voiman käytöstä.²⁴

9.7.1995 VRS:n komentaja, kenraali Ratko Mladić otti henkilökohtaisesti johdettavakseen Srebrenican valtauksen²⁵. Drinan joukot etenivät kranaattitulen vauhdittamina kohti kaupunkia hollantilaisten rauhanturvaajien katsoessa voimattomina vieressä²⁶. 11.7.1995 serbijoukot etenivät lähes tyhjään, asukkaiden jättämään kaupunkiin. Osa asukkaista, joista valtaosa oli lapsia, naisia ja vanhuksia, pyrkivät turvaan YK:n tukikohtaan, joka sijaitsi läheisessä Potočarin kaupungissa. Pääasiassa miesväestöstä ja ABiH²⁷:n sotilaista koostunut kolonna taas pyrki pohjoisesta murtautumaan ulos saartorenkasta ja pakenemaan kohti Tuzlan kaupunkia.

Illalla 11.7.1995 Bratunacin kylässä, noin kymmenen kilometriä Srebrenican pohjoispuolella, kenraali Mladić järjesti Hotel Fontanassa kaksi tapaamista, ja seuraavana aamuna vielä kolmannen, hollantilaisen rauhanturvapataljoonan johdon sekä Srebrenican asukkaiden edustajien kanssa. Näissä tapaamisissa keskusteltiin Srebrenican väestön kohtalosta. Kenraali Mladić toi selvästi esiin, että kaupungin ulkopuolelle paenneiden muslimitaistelijoiden olisi luovutettava aseista ja antauduttava. Niin ikään kenraali Mladić ilmoitti, ettei asukkaiden jääminen Srebrenicaan olisi mahdollista ja lupasi järjestää heille kuljetuksen pois alueelta. Hän vaati lisäksi, että kaikki 17–70 -vuotiaat muslimimiehet olisi pidätettävä ja erotettava muusta väestöstä mahdollisten sotarikollisten löytämiseksi.²⁸

3.4 Väestönsiirrot ja jalkaisin paenneiden pidätykset

Naiset, lapset ja vanhuksat siirrettiin viimeistään Srebrenican valtauksen jälkeen pois alueelta. Iltapäivällä 12.7.1995 alkoivat pidätettyjen miesten kuljetukset linja-autoilla Potocarista erillisiin pidätyskeskuksiin Bratunaciin, joka edelleen kuului Drinan joukkojen alueeseen. Pidätyskeskuksina toimivat esimerkiksi koulujen liikuntasalit ja varastokiinteistöt. Pidätetyt pakotettiin luopumaan kaikesta mukanaan olleesta omaisuudesta kuten henkilöllisyystodistuksista ja lompakoista, jotka myöhemmin hävitettiin polttamalla²⁹.

²⁴ Visuri (2000), s. 43

²⁵ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 111–112 (kpl. 303–304) , ks. myös s. 94 (kpl. 264)

²⁶ Visuri (2000), s. 43

²⁷ Army of Bosnia-Herzegovina, Bosnia-Hertsegovinan asevoimat

²⁸ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 42–45 (kpl. 126–134)

²⁹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 53–56 (kpl. 156–160)

Jalkaisin Srebrenicasta paennut joukko aiheutti kasvavan huolen serbeille, sillä kolonna pyrki ulos saartorenkasta. Kolonnaan kuului siviilien lisäksi myös Bosnia-Hertsegovinan hallituksen eli ABiH:n joukkoja. Serbit asettivat heitä vastaan väijytyksiä ja suuri osa heistä pidätettiin 12.-13.7.1995³⁰. Vangiksi jääneet kuljetettiin edelleen pidätyskeskuksiin, mutta osa paenneista miehistä ammuttiin väijytyksissä tai taisteluissa ja osa teloitettiin välittömästi paikanpäällä³¹. 13.7 iltaan mennessä kolonnasta oli pidätetty arviolta 6000 miestä³².

3.5 Kansanmurhan toteuttaminen

Serbit aloittivat järjestelmälliset vangittujen muslimimiesten teloitukset jo aamupäivällä 13.7 jolloin 16 miestä teloitettiin Jadar Riverillä joenpenkalle. Ensimmäinen laajamittaisempi joukkoteloitus tapahtui myöhemmin samana päivänä Cerska Valleyssa, kun 150 miestä teloitettiin ampumalla ja haudattiin joukkohautaan³³.

Yksi laajimmista teloituksista tapahtui Kravicassa. 1000–1500 pidätettyä bosniakkia kuljetettiin varhain illalla 13.7 linja-autoilla paikan päälle, jossa heidät siirrettiin suureen varastohalliin. Hallin ollessa täynnä alkoivat serbit ampua heitä. Lisäksi he heittivät vankien joukkoon käsikranaatteja. Ulkopuolella vartijat teloittivat pihalle kaikki, jotka yrittivät paeta ikkunoista. Eräs hengissä selvinnyt todistaja kertoi: *”yhtäkkiä varastossa alkoi ampuminen, emmekä tiedeet mistä se tuli. Oli käsiaseita, kranaatteja, sarjatulta ja varastossa oli niin pimeää, ettemme nähneet mitään. Ihmiset alkoivat kirkua, itkeä ja huutaa apua. Ja sitten tuli rauhallista, kunnes yhtäkkiä se alkoi uudestaan. Ja he jatkoivat ampumista kunnes tuli hämärää”*. Seuraavana aamuna kaivinkoneet siirsivät ruumiit pois haudattavaksi joukkohautoihin.³⁴

Varhain aamulla 14.7 tuotiin Orahovaciin, läntiseen Kosovoon, suuri joukko edellisinä päivinä vangittuja miehiä. Paikalla olleet arvioivat, että vankeja olisi ollut jopa yli 2000, mutta oikeudessa vallinneen yleisen käsityksen mukaan henkilömäärä oli lähempänä tuhatta. Vangit kuljetettiin silmät sidottuina ajoneuvoilla noin kilometrin päähän, jossa heidät asetettiin riviin ja ammuttiin. Samalla kun teloitusr ryhmä ampui vankeja pellolle, maansiirtokone kaivoi vie-

³⁰ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 59–60 (kpl. 168–170)

³¹ Visuri (2000), s. 43

³² www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 60 (kpl. 171)

³³ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 69–72 (kpl. 196–204)

³⁴ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 72–76 (kpl. 205–215), todistajan sitaatti on tutkijan itse suomentama.

ressä hautoja. Erään tapahtumista selvinneen todistajan mukaan kenraali Mladić kävi henkilökohtaisesti paikan päällä seuraamassa joitakin teloituksia.³⁵

14.–16.7 tapahtui vielä kaksi massiivista joukkoteloitusta. Petkovcissa teloitettiin 1500–2000 vankia ja Branjevon kollektiivitalalla arviolta 1200 vankia. Molemmissa tapauksissa tapahtumat olivat hyvin samankaltaisia; vangit tuotiin paikalle, osa kädet sidottuina ja silmät peitettynä, laitettiin riveihin pellon laidalle ja ammuttiin. Lopuksi uhrit haudattiin joukkohautoihin. Erään VRS:n sotilaan, joka oli mukana teloittamassa vankeja, mukaan osa teloitetuista oli selkeästi lapsia³⁶. Branjevon kollektiivitala oli erään Drinan joukkoihin kuuluvan prikaatin suorassa hallinnassa, mutta teloitukset toteutti kuitenkin suoraan VRS:n yleisesikunnalle alistettu 10. sabotaasiyksikkö.³⁷ Kyseinen yksikkö toteutti vielä samana päivänä läheisessä Pilican kylässä 500 vangin teloituksen³⁸.

Lisäksi 13.7–20.7 välisenä aikana tapahtui lukuisia muitakin pienemmän mittakaavan teloituksia. Teloitukset saattoivat olla yksittäisiä ja yhden henkilön toteuttamia. Kaikista tällaisista rikoksista ei välttämättä ole jäänyt mitään todisteita. Yhteensä serbijoukot teloittivat noin viikon aikana yli 7000 muslimimiestä ja poikaa³⁹.

Valtaosa uhreista haudattiin joukkohautoihin teloituspaikan välittömään läheisyyteen. Osa uhreista kuitenkin kaivettiin ylös ja haudattiin uusiin joukkohautoihin, jotka sijaitsivat syrjemmällä⁴⁰. Uhrien uudelleenhautaus viittaa organisoituun yritykseen peitellä laajoja teloituksia.

Kansanmurhan toteuttamiseen osallistui monta eri tahoa. Vaikka Drinan joukot olivatkin vastuussa kyseisestä alueesta, toimi siellä myös suoraan VRS:n yleisesikunnan alaisia joukkoja, epävirallisia, puolisoitilaallisia joukkoja sekä esimerkiksi MUP⁴¹:n alaisia poliisi- ja turvallisuusjoukkoja. Harvat todistajat, jotka onneksaasti selvisivät teloituksista, eivät ole pystyneet tarkasti yksilöimään teloitukset toteuttaneita joukkoja, sillä kaikilla ei välttämättä ollut asepukea tai joukko-osastotunnuksia näkyvillä.

³⁵ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 77–80 (kpl. 220–225)

³⁶ Drakulić (2004), s. 102

³⁷ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 81–87 (kpl. 226–243)

³⁸ Drakulić (2004), s. 103

³⁹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 27 (kpl. 84)

⁴⁰ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 92 (kpl. 257)

⁴¹ Ministarstvo Unutrašnjih Poslova eli Bosnian serbitasavallan sisäministeriö

Huolimatta siitä, että teloitukset mitä ilmeisimmin pyrittiin pitämään melko pienen piirin tietona, ja ne ymmärrettävästi haluttiin toteuttaa ilman ylimääräistä huomiota, levisivät tiedot kadonneista Srebrenican asukkaista kansainväliseen mediaan jo 14.7 eli vain alle vuorokausi teloitusten aloittamisen jälkeen⁴².

---

⁴² www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 28 (kpl. 88)

4 KANSAINVÄLINEN RIKOSTUOMIOISTUIN JA HUMANITAARINEN OIKEUS

Nykyään vallalla oleva käsitys humanitaarisesta oikeudesta juontaa osittain juurensa ajatuksista ja käytännöistä, jotka syntyivät jo Ranskan vallankumouksen ja Napoleonin käymien sotien aikana. Yleisen asevelvollisuuden yleistymisen myötä 1800-luvulla armeijoiden miesvahvuus kasvoi merkittävästi. Puutteellinen lääkintähuolto sekä aseiden tulivoiman kasvu aiheuttivat sen, että taistelussa haavoittuneista tai tartuntatauteihin sairastuneista menehtyi valtaosa. Tämän vuoksi sodan aiheuttamien kärsimysten lievittäminen tuli ajankohtaiseksi.⁴³

Sotaan liittyvät oikeussäännöt voidaan jakaa karkeasti kahteen eri sääntelyalueeseen, joista jälkimmäisestä käytetään nykyään termiä ”kansainvälinen humanitaarinen oikeus”:

1. Normit, joiden ensisijainen tarkoitus on sodan ehkäiseminen eli säännöt, jotka kieltävät sodan aloittamisen
2. Normit, joiden tarkoitus on säädellä sodan osapuolten käyttäytymistä ja toimintaa sodan jo alettua.⁴⁴

4.1 Humanitaarisen oikeuden perusta

Humanitaarisen oikeuden ensisijaisiin oikeuslähteisiin kuuluvat valtiosopimukset, kansainvälinen tapaoikeus sekä YK:n jäsenvaltioiden tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet. Valtiosopimuksilla tarkoitetaan kansainvälisiä yleis- ja erityissopimuksia. Tällaiset sopimukset sisältävät valtioiden nimenomaisesti tunnustamia sääntöjä, joita ne ovat sopimuksen hyväksyessään sitoutuneita noudattamaan⁴⁵. Humanitaarista oikeutta koskevat valtiosopimukset, tai sopimusjärjestelmät, ovat Geneven sopimukset ja Haagin sopimukset. Tosin näitä sopimusjärjestelmiä ei tulisi nykyään katsoa erillisinä tai toisistaan riippumattomina, sillä ne ovat yhdessä niin kutsutun New Yorkin oikeuden ohella yhdenvertaisia ja ne muodostavat yhdessä humanitaarisen oikeuden kokonaisuuden. YK:n olemassaolon aikana valtiosopimusten merkitys on käynyt yhä keskeisemmäksi ja niistä on muodostunut keskeisin humanitaarisen oikeuden oikeuslähte⁴⁶.

⁴³ Rosén & Parkkari (2004), s. 9

⁴⁴ Lehtonen & Koivuranta (1996), s. 78

⁴⁵ Hakapää (1995), s. 21

⁴⁶ Rosén & Parkkari (2004), s. 8–10, ks. myös <http://www.yk.fi/node/267>

Geneven vuoden 1846 sopimus, joka koski haavoittuneiden ja sairaiden maavoimien sotilaiden kohtelun parantamista, oli ensimmäinen yleismaailmalliseksi tarkoitettu humanitaarinen sopimus. Sitten sitä on täydennetty useasti, ja vuonna 1949 aikaisemmat sopimukset korvattiin neljällä yleissopimuksella, jotka koskivat maa- ja merivoimien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamista, sotavankien kohtelua sekä siviilien suojelua sodan aikana. Vuonna 1977 solmittiin vielä kaksi lisäpöytäkirjaa, joiden tarkoitus on taata sodan uhrien suojeleminen niin kansainvälisten kuin ”kansainvälistä luonnetta vailla olevien” aseellisten selkkausten aikana.⁴⁷

Haagin vuonna 1907 solmitut sopimukset, joita edelsi vuonna 1899 tehdyt suppeammat sopimukset, asettavat sodankäynnille ja käytettäville aseille rajoituksia, mutta ne asettavat myös sääntöjä esimerkiksi sotavankien kohteluun. Osa sopimuksista on auttamatta vanhentunut, mutta osaltaan ne ovat yhä voimassa ja toimivat pohjana nykyisillekin sodan laeille.⁴⁸

Valtiot eivät voi aina välttää kansainvälisten sopimusten noudattamista, vaikka eivät allekirjoittaisi ja vahvistaisi eli ratifioisi niitä. Tosin yleisesti sopimukset koskevat vain niitä valtioita, jotka ovat ne allekirjoittaneet ja ratifioineet. Tapaoikeus taas sitoo kaikkia valtioita ilman niiden erillistä hyväksyntää⁴⁹. Tapaoikeuden edellytyksenä ovat Rosénin ja Parkkarin⁵⁰ mukaan yhdenmukainen ja toistuva valtiokäytäntö ja se, että valtiot nimenomaisesti hyväksyvät tämän valtiokäytännön oikeudellisesti sitovaksi. Kuitenkaan ei ole välttämätöntä, että jokainen valtio ehdottomasti noudattaisi jotain käytäntöä, jotta se mielletäisiin tapaoikeudeksi; riittää, että kyseinen käytäntö on yleisesti noudatettu valtioiden välisessä kanssakäymisessä ja siitä poikkeaminen on yleisen käytännön vastaista⁵¹. Näin ollen kansainvälinen rikostuomioistuin noudattaa tapaoikeutta. Esimerkiksi Geneven sopimukset lisäpöytäkirjoinaan luetaan nykyään tapaoikeudeksi⁵² ja suurimman osan historiasta humanitaarisen oikeuden kulmakiven on muodostanut nimenomaan tapaoikeus⁵³.

⁴⁷ Rosén & Parkkari (2004), s. 24, ks. myös esim. <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp>

⁴⁸ Rosén & Parkkari (2004), s. 18–21

⁴⁹ <http://www.yk.fi/node/267>

⁵⁰ Rosén & Parkkari (2004), s. 27, ks. myös Hakapää (1995), s. 49–53

⁵¹ <http://www.yk.fi/node/267>

⁵² Rosén & Parkkari (2004), s. 27

⁵³ Rosén & Parkkari (2004), s. 9

Geneven sopimukset lisäpöytäkirjoineen ovat aina ja kaikkialla velvoittavaa eli *jus cogens* -oikeutta, mikä tarkoittaa sitä, ettei niistä voi poiketa edes kahdenvälisillä, yhteisymmärryksessä tehdyillä sopimuksilla.⁵⁴

Yleisillä oikeusperiaatteilla taas tarkoitetaan esimerkiksi velvollisuutta noudattaa lakia. Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa ei ole kuitenkaan perustettu päätöksiä pelkästään yleiselle oikeusperiaatteelle.⁵⁵

Toissijaisina humanitaarisen oikeuden lähteinä pidetään oikeuskäytäntöä, joka koostuu eri valtioiden kansallisten sekä kansainvälisten tuomioistuinten päätöksistä. Tällä tarkoitetaan päätöksiä, joissa tuomioistuin on tulkinnut lakia muodostaen sääntöjä ja periaatteita, joihin muut tuomioistuimet voivat myöhemmin nojautua. Esimerkiksi korkeimpien oikeuksien ennakkopäätökset muodostuvat usein kansallisiksi oikeuskäytännöiksi⁵⁶, ja samoin esimerkiksi Jugoslavia-tuomioistuimen päätökset ovat muodostumassa merkittäviksi kansainvälisiksi oikeuskäytännöiksi⁵⁷.

4.2 International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, lyhyemmin ICTY eli kansainvälinen Jugoslavia-tuomioistuin, on YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 1993 YK:n peruskirjan VII luvun mukaisesti perustama YK:n alainen tuomioistuin, joka käsittelee Jugoslavian hajoamisotiin liittyviä vakavia humanitaarisen oikeuden rikkomuksia⁵⁸. Tuomioistuin sijaitsee Alankomaissa Haagin kaupungissa ja se on ensimmäinen kansainvälinen sotarikostuomioistuin sitten Nürnbergin ja Tokion tuomioistuinten. Se on tiettyä tehtävää, Jugoslavian hajoamissotia ja sen rikollisten tuomitsemista, varten perustettu tuomioistuin, eli se toimii niin sanotulla *ad hoc* -periaatteella⁵⁹.

ICTY on olemassaolonsa aikana nostanut syytteet yhteensä 161 henkilöä vastaan⁶⁰. Näistä henkilöistä 74 on saanut tuomion ja 18 henkilöä on vapautettu syytteistä. Kansallisen tuomioistuimen käsiteltäväksi on siirretty 13 tapausta. Syytteistä on luovuttu yhteensä 20 henkilön osalta, ja 16 henkilöä on menehtynyt joko ennen oikeudenkäyntiä tai sen aikana. Elokuussa

⁵⁴ Rosén & Parkkari (2004), s. 27, ks. myös Hakapää (1995), s. 65 ja http://www.law.cornell.edu/wex/jus_cogens

⁵⁵ <http://www.yk.fi/node/267>

⁵⁶ https://e-justice.europa.eu/content_case_law-11-fi.do

⁵⁷ Rosén & Parkkari (2004), s. 29

⁵⁸ <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY>, ks. myös ICTY:n perussääntö

⁵⁹ <http://www.icty.org/sections/AbouttheICTY>

⁶⁰ Tilanne 26.8.2014

2014 neljän syytetyn osalta, heidän joukossaan kenraali Ratko Mladić ja Bosnian serbitasavallan presidentti Radovan Karadžić, oikeudenkäynti on yhä kesken ja 16 henkilöä ovat valittaneet tuomiostaan valitustuomioistuimeen.⁶¹

ICTY perustaa toimintansa perussääntöönsä⁶², jonka kova ydin tulee valtiosopimuksista. Perussäännössä määritellään muun muassa sen toimivalta, jonka mukaan sillä on tuomiovalta luonnollisiin henkilöihin perussäännön säännösten mukaisesti⁶³ sekä rikokset, joista asianosaisia henkilöitä voidaan syyttää. Siinä myös taataan syytetylle puolueeton oikeudenkäynti sekä yleisiin oikeusperiaatteisiin⁶⁴ kuuluva syyttömyysolettama, jonka mukaan jokaista syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänet on tuomittu syylliseksi⁶⁵.

Perussäännön ensimmäisen artiklan mukaan tuomioistuimella on oikeus syyttää henkilöitä, jotka ovat syyllistyneet vakaviin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksiin entisen Jugoslavian alueella alkaen vuodesta 1991. Toisessa artiklassa määritellään törkeät rikokset voimassaolevia Geneven sopimuksia ja niiden suojelemia henkilöitä vastaan. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi kidutus, henkilön vapautteen sekä toisen henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset.⁶⁶

Kolmas artikla koskee sodan lakien tai tapojen rikkomista. Sen mukaan tuomioistuimella on valta syyttää henkilöitä, jotka ovat syyllistyneet tällaisiin tekoihin, joita ovat muun muassa⁶⁷

- myrkyllisten aseiden tai muiden tarpeetonta kärsimystä tuottamaan tarkoitettujen aseiden käyttö
- sellaisen omaisuuden, kuten kaupunkien tai kylien, mielivaltaisen hävittäminen tai autioittaminen, joka ei sotatoimien kannalta ole välttämätöntä
- kaikenlaisten hyökkäysten tai pommitusten kohdistaminen puolustamattomiin kaupunkeihin, kyliin, asutuksiin tai rakennuksiin

⁶¹ <http://www.icty.org/sections/TheCases/KeyFiguresoftheCases>

⁶² <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), ks. myös <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+278/1993&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP>

⁶³ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), art. 6

⁶⁴ Rosén & Parkkari (2004), s. 29, Yleiset oikeusperiaatteet humanitaarisessa oikeudessa

⁶⁵ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), art. 21 (kohdat 2–3)

⁶⁶ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), art. 1–2

⁶⁷ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), art. 3

- uskonnot, hyväntekeväisyydelle ja sivistykselle, tai tieteille ja taiteille omistettujen laitosten sekä historiallisten muistomerkkien ja tieteellisten ja taiteellisten teosten haltuunotto, hävittäminen tai tahallinen vahingoittaminen
- julkisen tai yksityisen omaisuuden ryöstäminen.

Neljäs artikla käsittelee joukkotuhontaa ja sen mukaan joukkotuhontaan syyllistyy henkilö, joka aikomuksenaan tuhota kokonaan tai osittain jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ihmisryhmän⁶⁸

- surmaa ryhmän jäseniä
- aiheuttaa ryhmän jäsenille vaikeita ruumiillisia tai henkisiä sairauksia tai vammoja
- asettaa ryhmälle sellaisia ehtoja, joista voi aiheutua ryhmän fyysinen häviäminen kokonaan tai osittain
- ryhtyy pakkotoimiin syntyvyyden ehkäisemiseksi ryhmän keskuudessa
- pakolla siirtää lapsia ryhmästä toiseen.

Lisäksi joukkotuhonnan yritys, siihen välittömästi tai julkisesti yllyttäminen, salahanke sen toteuttamiseksi sekä siihen osallisuus ovat rangaistavia.

Viides artikla määrittelee rikokset ihmisyyttä vastaan. Artiklan mukaan rikoksia ihmisyyttä vastaan ovat murha, tuhoaminen, orjuuttaminen, karkottaminen tai pakkosiirto, vangitseminen, kiduttaminen, väkisinmakaaminen, vainoaminen poliittisin, rodullisin tai uskonnollisin perustein taikka muut epäinhimilliset teot, kun ne ovat tapahtuneet joko kansainvälisen tai kansallisen aseellisen selkkauksen aikana ja ne ovat kohdistuneet siviiliväestöä vastaan.⁶⁹

Lisäksi perussäännössä määritellään muun muassa ICTY:n asema kansallisiin tuomioistuimiin nähden, sen organisaatio ja kokoonpano, oikeuden jäsenten tehtävät sekä syytetyn oikeudet. Lisäksi siinä määritellään, että tuomioistuimen langettamat rangaistukset rajoittuvat vankeusrangaistuksiin eli se ei voi tuomita syytettyä esimerkiksi kuolemaan.⁷⁰

⁶⁸ sama, art. 4, ks. myös Suomen rikoslaki 11. luku 1 §.

⁶⁹ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), art. 5

⁷⁰ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), art.9,11,12,14,21,24

Kansanmurhaan, jossa juridisesti on yleensä kyse joko joukkotuhonnasta tai rikoksista ihmisiä vastaan, tai muihin vakaviin humanitaarisen oikeuden loukkauksiin on lähes mahdotonta syyllistyä yksin. Lähes poikkeuksetta suurempi ryhmä tai joukko on mukana suunnittelemassa ja valmistelemassa tällaisia rikoksia, mutta usein varsinaisen toteutuksen suorittaa vain osa tästä joukosta. Tämän johdosta ICTY on katsonut, ettei taustavoimina olevien henkilöiden syyksi riitä avunanto tällaiseen rikokseen, vaan heidän vastuunsa on yhtä suuri kuin henkilön, joka varsinaisesti toteuttaa rikoksen. Tätä varten ICTY on ottanut käyttöön termin, tai doktriinin, ”Joint Criminal Enterprise”. Se voidaan ymmärtää jonkin joukon yhteisenä rikollisena salahankkeena tai -suunnitelmana. Sen mukaan kaikki teon suunnittelussa, valmistelussa ja toteutuksessa mukana olleet ovat kollektiivisesti vastuussa kyseisestä rikoksesta.⁷¹

4.3 Komentajan vastuu

Sodan oikeussääntöjen mukaan sotilasesimiehellä on sodassa, aseellisissa selkkauksissa sekä miehitystilanteissa erityinen oikeudellinen velvollisuus valvoa alaistensa toimia sekä olla selvillä heidän aikomuksistaan, pyrkiä estämään mahdolliset havaitsemansa rikolliset aiheet ja saattaa rikoksen tapahduttua rikokset asianomaisen viranomaisen tietoon. Tätä erityistä velvollisuutta kutsutaan sodan oikeussäännöissä komentajan (esimiehen) vastuuksi.

Komentajan vastuu juontaa valtiosopimuksista. Geneven yleissopimusten ensimmäisen lisäpöytäkirjan 86. artikla⁷² käsittelee tämän vastuun laiminlyöntiä, ja siinä todetaan, että

1. *Korkeiden sopimuspuolten ja selkkauksen osapuolten tulee ehkäistä törkeät rikokset ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin estääkseen muut rikkomukset yleissopimuksia tai tätä pöytäkirjaa vastaan, jotka johtuvat toimintavelvollisuuden laiminlyönnistä.*
2. *Se seikka, että alainen on rikkonut yleissopimuksia tai tätä pöytäkirjaa vastaan, ei vapauta hänen esimiehiään tapauksesta riippuen joko rikosoikeudellisesta tai kurinpidollisesta vastuusta tai rangaistuksesta, jos he tiesivät tai heidän olisi saamiensa tietojen perusteella pitänyt vallitsevissa olosuhteissa voida päätellä, että alainen teki tai aikoi tehdä sellaisen rikkomuksen, eivätkä ryhtyneet kaikkiin vallassaan oleviin toimenpiteisiin rikkomuksen ehkäisemiseksi tai estämiseksi.*

⁷¹ http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/jud_supplement/supp41-e/milutinovic-a.htm, ks. myös <http://www.americanstudents.us/Pages%20from%20Guliyeva.pdf>

⁷² http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800082/19800082_2#idp1420048, art. 86

Niin ikään saman lisäpöytäkirjan 87. artikla⁷³ määrittelee päällystön velvollisuudeksi, että

1. Korkeiden sopimuspuolten on velvoitettava sotilaspäällystönsä ehkäisemään ja tarvittaessa lopettamaan yleissopimusten ja tämän pöytäkirjan vastaiset rikkomukset alaistensa asevoimien jäsenten ja muiden johdossaan olevien henkilöiden keskuudessa ja ilmoittamaan rikkomuksista asianomaisille viranomaisille.

2. Rikkomusten ehkäisemiseksi ja lopettamiseksi korkeiden sopimuspuolten ja selkkauksen osapuolten on velvoitettava kunkin päällystään kuuluvan henkilön vastuutasonsa mukaisesti varmistamaan, että hänen alaisensa asevoimien jäsenet ovat tietoisia yleissopimuksista ja tästä pöytäkirjasta johtuvista velvollisuuksistaan.

3. Korkeiden sopimuspuolten ja selkkauksen osapuolten on velvoitettava päällystään kuuluvat henkilöt, jotka toteavat alaistensa tai muiden johdossaan olevien henkilöiden aikovan tehdä tai tehneen rikkomuksen yleissopimuksia tai tätä pöytäkirjaa vastaan, ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin rikkomusten estämiseksi ja tarvittaessa aloittamaan kurinpidolliset tai rikosoikeudelliset toimenpiteet rikkojia vastaan.

Näin ollen komentajan vastuu ei ole riippuvainen komentaja-asemassa olevan henkilön sotilasarvosta tai hänen alaistensa tai ylipäänsä muidenkaan toimintaan osallistuvien sotilasarvosta, vaan komentajana voidaan pitää jokaista, joka toimii vastuullisena esimiehenä, eli henkilöä, jolla on alaisiinsa tosiasiallinen käskyvalta. Niin ikään komentajan vastuu on ankaraa eli objektiivista vastuuta, sillä 86. artiklan toisen pykälän mukaan rangaistavuuteen ei välttämättä tarvitse liittyä tuottamuksellisuutta tai huolimattomuutta.

Komentajan vastuu voi koskea myös muita kuin sotilasesimiehiä. Esimerkiksi valtionpäämies toimii usein asevoimien ylipäällikkönä, jolloin häntä voidaan pitää 86. ja 87. artiklan mukaisesti vastuussa alaisistaan.

ICTY:n perussäännön seitsemännessä artiklassa⁷⁴ käsitellään komentajan ja yksilön vastuuta ja sen sisältö on johdettu edellä mainituista valtiosopimuksista. Tämän perussäännön seitsemännen artiklan ensimmäisessä kohdassa määritellään, että

⁷³ http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800082/19800082_2#idp1420048, art. 87

⁷⁴ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), Artikla 7.

- henkilö, joka on suunnitellut, pannut alulle, määrännyt tekemään tai tehnyt tämän perussäännön 2–5 artiklassa tarkoitetun rikoksen tai muuten avustanut sen suunnittelussa, valmistelussa tai täytäntöönpanossa, on rikoksesta henkilökohtaisesti vastuussa.

Saman artiklan kolmas kohta määrittelee komentajan vastuun lähes yhtenevästi Geneven yleissopimusten ensimmäisen lisäpöytäkirjan 86. artiklan toisen kohdan kanssa. ICTY:n perussäännön seitsemännessä artiklassa todetaan vielä lisäksi, että se seikka, että henkilö on noudattanut esimiehensä määräystä, ei vapauta häntä rikosoikeudellisesta vastuusta. Se voi tosin olla rangaistusta lieventävä asianhaara, mikäli kansainvälinen tuomioistuin katsoo oikeudenmukaisuuden tätä vaativan.

ICTY totesi⁷⁵, että seuraavat kolme seikkaa tulee vallitsevan oikeuskäytännön mukaan täyttyä, jotta henkilöä voidaan pitää sen perussäännön seitsemännen artiklan kolmannen kohdan perusteella vastuussa toisen henkilön teoista:

- olemassa oleva esimies-alainen suhde
- esimies tiesi, tai hänen olisi pitänyt tietää, että alainen syyllistyi tai aikoi syyllistyä rikokseen
- esimies ei ryhtynyt tarvittaviin toimiin rikoksen ehkäisemiseksi tai rikoksentekijän rankaisemiseksi.

---

⁷⁵ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 214 (kpl. 604)

5 SYYLLISET TUOMIOLLA

Srebrenican heinäkuun 1995 tapahtumiin oli epäilemättä osallisena useita eri Bosnian serbitasavallan joukkoja. Tapahtumien selvittäminen kesti pitkään tapauksen laajuuden, monimutkaisuuden ja pitkittyneen sodan vuoksi. Osaltaan tapahtumien selvittämistä haittasi se, ettei teoista selvinnyt kuin kourallinen ihmisiä, ja täten tapahtumien todistajia ei tekijöitä lukuun ottamatta ole elossa kuin muutama. Joiltain osin tapahtumien tutkinta on edelleen kesken, esimerkiksi joukkohaudoista löytyneiden uhrien tunnistukset ovat jatkuneet jo 1990-luvulta saakka ja jatkunevat vielä vuosia. Kaikkia kadonneita ei ole vielä löydetty.

Tähän tutkimukseen olen valinnut tarkasteltavaksi kolme eriasteisessa komentaja-asemassa ollutta serbisotilasta, jotka kaikki saivat syytteitä Srebrenican tapahtumista. He kaikki olivat Bosnian serbitasavallan asevoimien upseereja.

5.1 Radislav Krstić

*”Juttu käsittelee pahuuden riemuvoittoa ja kertoo siitä, kuinka Bosnian serbiarmeijan upseerit ja sotilaat – miehet, jotka väittivät olevansa ammattisotilaita ja edustavansa hienoa ja serbialaista menneisyyttä – organisoivat ja suunnittelivat kansanmurhan, ynnä osallistuivat innokkaasti sen toteuttamiseen tai antoivat sen tapahtua vaieten. Näiden alhaisten tekojen tekijät ovat jättäneet perinnön, joka on tahrannut Serbian kansan maineen ja häpäissyt sotilaiden ylevän ammattikunnan”.*⁷⁶

- syyttäjä Mark Harmon avauspuheenvuorossaan

Radislav Krstić syntyi 15. helmikuuta vuonna 1948 Vlasenican kaupungissa nykyisen Bosnia-Hertsegovinan Serbitasavallassa⁷⁷. Hän palveli Jugoslavian kansanarmeijassa sen lakkauttamiseen vuoteen 1992 saakka, jonka jälkeen hän liittyi Bosnian serbiarmeijaan. Aluksi hän palveli rykmentin komentajana, mutta hänet nimitettiin Drinan joukkojen apulaiskomentajaksi ja esikuntapäälliköksi elokuussa 1994. Hänet ylennettiin kenraalimajuriksi kesäkuun lopussa vuonna 1995, vain muutamaa viikkoa ennen kuin tapahtumat Srebrenicassa eskaloituivat⁷⁸.

⁷⁶ Drakulić (2004), s. 102

⁷⁷ http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/en/cis_krstic_en.pdf, s. 2

⁷⁸ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 110 (kpl. 299)

Marraskuun alussa 1998 nostettiin ICTY:n perussäännön nojalla syytteet⁷⁹ kenraali Krstićia vastaan joukkotuhonnasta tai vaihtoehtoisesti osallisuudesta joukkotuhontaan⁸⁰, rikoksista ihmisyyttä vastaan⁸¹ sekä sodan lakien tai tapojen rikkomisesta⁸² hänen toimistaan Srebrenicassa kesällä 1995. Hänet otettiin kiinni joulukuussa 1998 Bosnian serbitasavallan alueelta ja siirrettiin viipymättä Haagiin vastaamaan syytteisiin.

Oikeudenkäynti alkoi joulukuussa 1998 ja Krstić kiisti kaikki syytteet⁸³. Syytteitä tarkennettiin⁸⁴ lokakuussa 1999 ja niihin lisättiin syyte rikoksista ihmisyyttä vastaan koskien väestön pakkosiirtoja⁸⁵. Syyttäjä vaati, että kenraali Krstić on tuomittava elinkautiseen vankeuteen, kun taas vastaaja vaati, että kaikki syytteet tulee hylätä⁸⁶.

Oikeudessa syyttäjän ja puolustuksen välille syntyi perustavanlaatuinen erimielisyys siitä, oliko Krstić teloitusten aikana Drinan joukkojen komentaja. Syyttäjä esitti, että Krstić otti kyseisen joukon komentajan tehtävät vastaan 13.7.1995, kun teloitukset olivat jo alkaneet, mutta puolustuksen mukaan komentajan vaihto tapahtui vasta viikkoa myöhemmin⁸⁷. Oikeus asettui syyttäjän kannalle ja katsoi, että Krstićin oma toiminta, käyttäytyminen sekä lukuisat muut todisteet tukevat käsitystä, että hän oli de facto Drinan joukkojen komentaja, kun teloitukset alkoivat.⁸⁸

Yksi puolustuksen keskeisimpiä argumentteja oli, että Krstićillä ei ollut tosiasiallista käskyvaltaa joukkoihinsa, sillä kenraali Mladić oli ottanut Srebrenican operaation omaan johtoonsa. Useat todistajalausunnot sekä muut todisteet osoittavat, ettei Drinan joukkojen johtoportaalla ollut aina täydellistä käsitystä siitä mitä alueella tapahtui⁸⁹. Krstićin omien sanojen mukaan hän sai kuulla Srebrenican tapahtumista vasta alkusyksyllä 1995 erään alaisensa kertomana⁹⁰.

Krstić oli merkittävässä roolissa suunniteltaessa ja toteutettaessa väestön pakkosiirtoja Srebrenicasta. Tuomioistuin katsoi, että Krstić oli yhdessä muiden asianosaisten kanssa syyllinen

⁷⁹ <http://www.icty.org/x/cases/krstic/ind/en/krs-ii981102e.pdf>, Krstić Initial Indictment. Ks. myös <http://www.icty.org/cases/party/711/4>, Krstić case information sheet, s. 2

⁸⁰ ICTY:n perussäännön artikla 4(2)(a) ja 4(2)(b)

⁸¹ ICTY:n perussäännön artikla 5(a), 5(b), 5(h)

⁸² ICTY:n perussäännön artikla 3.

⁸³ <http://www.icty.org/cases/party/711/4>, Krstić case information sheet, s. 2

⁸⁴ <http://www.icty.org/x/cases/krstic/ind/en/krs-1ai991027e.pdf>; Krstić Amended Indictment

⁸⁵ ICTY:n perussäännön artikla 5(d) ja 5(i)

⁸⁶ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstić, s. 242 (kpl. 690)

⁸⁷ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstić, s. 115 (kpl. 311)

⁸⁸ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstić, s. 115–123 (kpl. 311–331)

⁸⁹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstić, s. 93–94 (kpl. 262–263)

⁹⁰ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstić, s. 113 (kpl. 307)

väestön pakkosiirtoihin, jotka olivat osa järjestelmällistä hyökkäystä Srebrenican muslimiväestöä kohtaan. Väestön pakkosiirtojen ilmeinen tarkoitus oli luoda pelkoa ja pahentaa jo alkannutta vakavaa humanitaarista kriisiä sekä kiistää Srebrenican väestöltä sen elinolot. Lisäksi tuomioistuimen mukaan Krstić oli kiistatta tietoinen siitä, että väestönsiirrot johtaisivat todennäköisesti kyseisen kansanryhmän tuhoutumiseen. Väestön pakkosiirtojen osalta tuomioistuin katsoi Krstićin syyllistyneen rikoksiin ihmisyyttä vastaan⁹¹.

Suunnitelmat miespuolisen väestön tuhoamisesta olivat osa VRS:n ja sen ylimmän johdon erityistä aikomusta hävittää Srebrenican muslimiväestö pysyvästi alueelta. Tämän vuoksi muslimien joukkoteloitukset täyttivät oikeuden mukaan joukkotuhonnan tunnusmerkistön⁹². Krstić oli kiistatta täysin tietoinen suunnitelmista muslimimiesten teloitukseksi kuin myös niiden käytännön toteutuksesta. Syyttäjä ei kuitenkaan kyennyt esittämään näyttöä siitä, että Krstić olisi ollut henkilökohtaisesti osallisena siviiliväestön pidätyksissä, teloitusten suunnittelussa tai läsnä niiden toteuttamisessa, vaikka hänen komentamansa joukot osallistuivat teloituksiin sekä tukivat merkittävästi niiden toteuttamista⁹³. Päävastuussa teloitusten toteuttamisesta oli VRS:n yleisesikunnan turvallisuusjoukot kenraali Mladićin johdolla, jonka pyynnöstä Krstić järjesti alaisiaan joukkoja käytettäväksi teloituksissa.

Oikeuden näkemyksen mukaan on selvää, että Krstić yhtyi aikomukseen tappaa vangitut miehet, vaikka hän ei välttämättä ollut aktiivinen tekijä tai toimeenpanija joukkoteloituksissa. Toisaalta hän ei ryhtynyt minkäänlaisiin toimenpiteisiin rajoittaakseen, estääkseen tai lopettaakseen meneillään olleet rikokset. Hänelle on täytynyt olla selvää, että muslimimiesten tappaminen hävittäisi koko muslimiväestön alueelta. Tuomioistuin katsoi, että kenraali Krstić on näin ollen syyllinen joukkotuhontaan.⁹⁴

Kenraali Krstić ei yrittänyt, omaan ja perheensä turvallisuuteen vedoten, puuttua hänen alaisensa tekemiin vakaviin humanitaarisen oikeuden rikkomuksiin, johon komentajan vastuu olisi hänet velvoittanut. Oikeus katsoi, että Krstić laiminlöi tämän velvollisuuden, mutta jätti tämän laiminlyönnin huomiotta, eikä perustanut siihen tuomiotaan, sillä se katsoi perussääntön-

⁹¹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 215–219 (kpl. 608–618), ks. myös s. 128–135 (kpl. 344–357)

⁹² www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 219 (kpl. 619)

⁹³ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33-T, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 221 (kpl. 623–624)

⁹⁴ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33-T, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 224–226 (kpl. 631–634), ICTY:n perussääntö art. 4(2)(a)

sä seitsemännen artiklan määrittämän henkilökohtaisen rikosoikeudellisen vastuun tuovan Krstićin vastuun riittävästi ilmaistuksi.⁹⁵

Syyttäjä kuvaili joukkotuhonnan olevan rikoksista vakavin, ”kaikkien rikosten äiti”, ja sen toteutustapa sekä uhrien lukumäärä ja heidän kärsimyksensä tulisi ottaa huomioon tuomion koventamisperusteena. Niin ikään tuomioistuimen mielestä osallisuus syytteen mukaisiin vakaviin rikoksiin korkea-arvoisena esimiehenä on tuomion koventamisperuste, vaikka se huomauttikin, että korkea sotilasarvo tai poliittinen asema ei itsessään takaa ankarampaa tuomiota⁹⁶. Kenraali Krstić osallistui tietoisesti ja vapaaehtoisesti rikoksiin, joihin tuomioistuin katsoi hänen syyllistyneen. Lisäksi hän vaikeutti oikeudenkäynnin kulkua kieltäytymällä toistuvasti vastaamasta rehellisesti tuomarien tai syyttäjän kysymyksiin, jonka tuomioistuin tulkitsi siten, ettei Krstić katunut rooliaan Srebrenican tapahtumiin liittyen. Tuomioistuin katsoi kuitenkin, että Krstić oli, väestön pakkosiirtoja lukuun ottamatta, pikemmin hiljainen sivustakatsoja kuin joukkotuhonnan toimeenpanija⁹⁷.

Oikeus tuomitsi kenraali Radislav Krstićin elokuussa 2001 perussääntönsä 3., 4. ja 5. sekä 7(1) artikloiden perustella sodan lakien tai tapojen rikkomisesta⁹⁸, joukkotuhonnasta sekä rikoksista ihmisyyttä vastaan 46 vuodeksi vankeuteen⁹⁹. Sekä syyttäjä että vastaaja valittivat tuomiosta¹⁰⁰.

Valitustuomioistuimen mukaan syyttäjän esittämä näyttö osoitti ainoastaan, että Krstić tuli teloitusten alettua tietoiseksi suunnitelmista tuhota Srebrenican miespuolinen väestö. Valitustuomioistuin huomautti, että joukkotuhonta on ihmiskunnan vakavimpia rikoksia ja tunnusmerkistön täyttääkseen se vaatii aina erityisen aikomuksen surmata etnisen tai muun laissa luetellun syyn vuoksi tällaisen ryhmän jäseniä. Tätä aikomusta Krstićillä ei valitustuomioistuimen mukaan todistettu olleen¹⁰¹. Mikään ei myöskään valitustuomioistuimen mukaan todista hänen olleen henkilökohtaisesti osallisena kansanmurhan suunnittelussa tai sen toteutuksessa¹⁰², vaikka hän hyväksyikin alaistensa joukkojen ja kaluston käytön tähän tarkoitukseen.

⁹⁵ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33-T, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 230–231 (kpl. 649–652)

⁹⁶ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33-T, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 245–248 (kpl. 698–709)

⁹⁷ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33-T, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 251–254 (kpl. 718–726)

⁹⁸ Oikeus totesi hänet ”Joint Criminal Enterprise” -doktriinin mukaan syylliseksi murhaan, jonka oikeus katsoi sotarikokseksi perussääntönsä 3. artiklan perusteella.

⁹⁹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33-T, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 255 (kpl. 727)

¹⁰⁰ www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-98-33-A, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 76 (kpl. 235)

¹⁰¹ www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-98-33-A, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 45 (kpl. 134)

¹⁰² Sama, s. 26 (kpl. 77–78)

Valitustuomioistuin otti tuomion pituutta harkitessaan huomioon lukuisia seikkoja, kuten esimerkiksi Jugoslavian kansallisen tuomioistuimen rangaistuskäytännön. Valitustuomioistuin tuomitsi kenraali Radislav Krstićin lopulta avunannosta joukkotuhontaan, sodan lakien tai tapojen rikkomisesta ja avunannosta sodan lakien tai tapojen rikkomiseksi sekä avunannosta rikoksiin ihmisyyttä vastaan 35 vuodeksi vankeuteen.¹⁰³

5.2 Vujadin Popović

Everstiluutnantti Vujadin Popović syntyi 14.3.1957 nykyisen Bosnia-Hertsegovinan alueella. Kesällä 1995 Popović palveli Drinan joukkojen turvallisuuspäällikkönä. Kyseinen yksikkö oli suoraan Drinan joukkojen komentajan alainen. Komentoketjun mukaisesti Popovićin esimiehenä oli Drinan joukkojen komentajan lisäksi VRS:n yleisesikunnan turvallisuuspäällikkö, ja tärkeimpinä alaisinaan alemman johtoportaan turvallisuuspäälliköt.¹⁰⁴

Maaliskuussa 2002 häntä vastaan nostettiin syytteet joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan¹⁰⁵ sekä sodan lakien tai tapojen rikkomisesta.¹⁰⁶ Popović antautui huhtikuussa 2005 ja hänet siirrettiin viipymättä Haagiin vastaamaan syytteisiin. Hän kiisti johdonmukaisesti kaikki syytteet¹⁰⁷.

Oikeudenkäynti Vujadin Popovićia vastaan alkoi elokuussa 2006. Oikeudenkäynnin aikana esiin tulleet lukuisat todisteet, kuten henkilötodistajat sekä lukuisat asiakirjat, viittasivat siihen, että Popović oli yksi päätekijöistä teloitusten organisoimisessa. Hän oli koko operaation ajan tarkasti tietoinen suunnitelmista teloittaa vangitut miehet ja osallistui aktiivisesti kyseisten suunnitelmien laatimiseen ja toimeenpanoon hankkimalla ajoneuvoja, muuta tarvittavaa kalustoa sekä henkilöstöä teloitusten toteuttamiseksi. Hän oli useassa tapauksessa henkilökohtaisesti paikalla antamassa neuvoja ja käskyjä vankeja teloitettaessa. Oikeus ei pitänyt uskottavana vastaajan todistusta, että hän olisi ollut paikalla ainoastaan hoitaakseen turvallisuuspäällikön vastuulle kuuluvia tiedustelutehtäviä.¹⁰⁸ Niin ikään Popovićille alibin luoneet todis-

¹⁰³ www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-98-33-A, prosecutor vs. Radislav Krstic, s. 85 (kpl. 270–273) sekä s. 87

¹⁰⁴ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 44–45 (kpl. 137–140)

¹⁰⁵ Syytteet koskivat murhaa, tuhoamista, vainoamista ja väestön pakkosiirtoja. Syytteitä tarkennettiin vuonna 2006 lisäämällä syyte väestön karkottamisesta.

¹⁰⁶ <http://www.icty.org/x/cases/popovic/ind/en/pop-ii020326e.pdf>,

¹⁰⁷ http://www.icty.org/x/cases/popovic/cis/en/cis_popovic_al_en.pdf

¹⁰⁸ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 420–440 (kpl. 1097–1148)

tajat koostuivat lähinnä hänen lähipiiristään, ja näin ollen tuomioistuin ei antanut heidän todistuksilleen painoarvoa.

Tuomioistuin huomautti Popovićin tapauksessa, samoin kuin Krstićin tapauksessa, että kansanmurha vaatii erityisen aikomuksen ”tuhota, joko kokonaan tai osittain, kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän”. Popovićin todettiin käyneen lähes jokaisella teloituspai-
kalla, hän oli koko operaation avaintekijöitä sekä hänellä oli täydellinen kokonaiskuva tapahtumien kulusta. Tuomioistuin katsoi, että hänen nimenomaisena tarkoituksenaan oli alusta saakka, yhdessä muiden avaintekijöiden kanssa, tappaa mahdollisimman monta Srebrenican muslimimiestä ikään katsomatta, ja näin ollen rikoksen tunnusmerkistö täyttyi. Tuomioistuin totesi Popovićin olevan syyllinen joukkotuhontaan ja vastuussa yhteisestä rikollisesta salahankkeesta tämän rikoksen toteuttamiseksi.¹⁰⁹

Samassa oikeudenkäynnissä syytettiin myös kuutta muuta henkilöä, joiden todettiin toimineen osana tätä rikollista salahanketta laatien ja toimeenpannen suunnitelman tuhota Srebrenican muslimiväestö. Näin ollen he toimivat ”Joint Criminal Enterprise” -doktriinin mukaisesti.¹¹⁰ Tuomioistuin katsoi, että Popović on syyllinen murhiin sekä kansanryhmän vainoamiseen osana tällaista yhteistä rikollista salahanketta. Srebrenica-tapauksen väkivaltaisuudet, siviiliväestön murhat etupäässä, täyttävät tunnusmerkistön sekä tuomioistuimen perussäännön kolmannen artiklan mukaisen sodan lakien tai tapojen rikkomisen että viidennen artiklan mukaisen rikosten ihmisyyttä vastaan osalta. Näin ollen tuomioistuin totesi Popovićin syylliseksi sodan lakien tai tapojen rikkomiseen sekä rikoksiin ihmisyyttä vastaan¹¹¹.

Väestön pakkosiirtojen ja väestön karkottamisen osalta tuomioistuin ei löytänyt näyttöä, joten syytteet rikoksista ihmisyyttä vastaan näiltä osin hylättiin.¹¹²

Tuomioistuin katsoi Popovićin tapauksessa tuomiota koventaviksi perusteiksi muun muassa hänen korkean asemansa Drinan joukkojen turvallisuuspäällikkönä sekä sen mukanaan tuoman vallan, jonka myötävaikutuksella hän laati suunnitelmat Srebrenican väestön kohtaloista ja käski ne toteutettavaksi. Lisäksi hänen piittaamaton ja säälimätön asenteensa siihen, että uhrit olivat puolustuskyvyttömiä, monet heistä lapsia tai vanhuksia, kovensivat hänen tuomio-

¹⁰⁹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 450–453 (kpl. 1175–1184)

¹¹⁰ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 445–447 (kpl. 1164–1168)

¹¹¹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 453–454 (kpl. 1187–1188)

¹¹² www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 456 (kpl. 1197–1198)

taan. Toisaalta hänen vapaaehtoinen antautumisensa katsottiin tuomiota lieventäväksi perusteeksi.¹¹³

Tuomioistuimien antoi tuomionsa kesäkuussa 2010. Se katsoi Popovićin olevan syyllinen joukkotuhontaan, rikoksiin ihmisyyttä vastaan koskien tuhoamista ja vainoamista sekä sodan lakien tai tapojen rikkomiseen koskien murhaa¹¹⁴. Tuomioistuin totesi Popovićin niin ikään syylliseksi salahankkeeseen joukkotuhonnan toteuttamiseksi ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan koskien murhaa, mutta jätti hänet yleisen periaatteen mukaisesti tuomitsematta viitaten muuten päällekkäisiin, kumulatiivisiin rangaistuksiin. Tuomioistuin tuomitsi everstiluutnantti Vujadin Popovićin elinkautiseen vankeuteen.¹¹⁵

Valitustuomioistuin antoi päätöksensä tammikuun lopussa 2015 ja katsoi siinä, ettei Popović ollut syyllinen erääseen yksittäiseen teloitustapaukseen, ja kumosi tuomion näiltä osin. Muilta osin alkuperäinen tuomio jäi voimaan täydennettynä vielä tuomiolla salahankkeesta joukkotuhonnan suorittamiseksi. Valitustuomioistuin piti voimassa Vujadin Popovićin elinkautisen vankeusrangaistuksen.¹¹⁶

5.3 Drago Nikolić

Vänrikki Drago Nikolić syntyi marraskuussa 1957 nykyisen Bosnia-Hertsegovinan alueella. Hän palveli turvallisuuspäällikkönä Zvornikin prikaatissa, joka oli yksi Drinan joukkojen komentajan alaisista kahdeksasta prikaatista. Nikolićin suoranaisten esimiehinä toimivat turvallisuus- ja vastavakoilutoimintaa koskien Drinan joukkojen turvallisuuspäällikkö everstiluutnantti Popović sekä komentoketjun mukaisesti operatiivisena esimiehenä prikaatin komentaja.¹¹⁷ Nimellisenä prikaatin esikuntapäällikön apulaisena ja sijaisena hän kuului prikaatin komentajan sisäpiiriin, joka vastasi prikaatin sotatoimien suunnittelusta ja toteutuksesta¹¹⁸.

Syyskuussa 2002 häntä vastaan nostettiin syytteet joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan sekä sodan lakien tai tapojen rikkomisesta. Syytteitä tarkennettiin vuonna 2006, ja ne

¹¹³ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 809–811 (kpl. 2157–2162)

¹¹⁴ <http://www.icty.org/sections/LegalLibrary/StatuteoftheTribunal>, Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (September 2009), Artiklat 3, 4(3)(a), 5(b), 5(h) ja 7(1)

¹¹⁵ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 832

¹¹⁶ www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-05-88-A, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 713

¹¹⁷ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 45 (kpl. 139)

¹¹⁸ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 49 (kpl. 155–156)

olivat täysin yhtenevät hänen esimiehensä everstiluutnantti Popovićin syytteiden kanssa. Nikolić antautui maaliskuussa 2005, hänet siirrettiin Haagiin ja hän kiisti kaikki syytteet.¹¹⁹

Oikeudessa tuli ilmi, että Nikolić määräsi alaisiaan joukkoja vartioimaan pidätettyjä miehiä tietäen, että heidät oli tarkoitus teloittaa. Nikolićilla oli oikeus itsenäisesti käyttää prikaatin turvallisuusorganisaatioon kuuluvia joukkoja, esimerkiksi sotilaspoliiseja, tavanomaisiin tehtäviin kuten henkilöiden kiinniottoihin, kuulusteluihin ja kohteen vartiointiin tai suojaukseen. Epäselväksi tosin jäi näiden joukkojen mahdollinen käyttö tai avustaminen teloitusten suorittamiseksi. Nikolić nähtiin useilla teloituspaikoilla henkilökohtaisesti antamassa ohjeita teloitukset suorittaneille sotilaille. Nikolić myönsi olleensa paikalla teloitusten tapahtuessa, mutta vetosi loppupuheenvuorossaan tuomioistuimeen lausuen, että hän ”ymmärtää olevansa osittain vastuussa tapahtuneesta, mutta ei läsnäolostaan huolimatta kyennyt millään tavalla vaikuttamaan tapahtumien kulkuun”.¹²⁰

Nikolićin todettiin olleen osa yhteistä rikollista salahanketta, jonka tarkoituksena oli tuhota Srebrenican muslimiväestö. Tosin hän ei mitä ilmeisimmin toiminut alkuperäisen suunnitelman laatijana ja hänen osuutensa reilusti toista viikkoa kestäneestä operaatiosta rajoittuu vain muutamaan päivään. Hän kuitenkin järjesti itsensä vapaaksi muista velvollisuuksistaan päästäkseen mukaan teloitusoperaatioon, mutta teki sen esimiehensä käskystä. Oikeus huomautti, että Nikolićin olisi tullut kieltäytyä tällaisesta ilmeisen laittomasta käskystä. Kokonaisuuden valossa sellaista näyttöä ei löytynyt, jonka mukaan Nikolić olisi omannut erityisen aikomuksen tappaa alueen siviiliväestöä, vaikka hän tiesikin, että hänen esimiehillään oli tällainen aikomus. Hän kuitenkin avusti merkittävästi siviiliväestön teloittamiseksi ja karkottamiseksi laadittujen suunnitelmien toteuttamista. Näin ollen tuomioistuin katsoi hänen syykseen avunannon joukkotuontaan. Syytteen salahankkeesta joukkotuhonnan suorittamiseksi tuomioistuin hylkäsi.¹²¹

Nikolić oli läheisessä yhteistyössä sekä Drinan joukkojen turvallisuuspäällikön että VRS:n yleisesikunnan turvallisuuspäällikön kanssa, ja tämän vuoksi hyvin tietoinen siitä, että suuri osa vangituista ja murhatuista miehistä olivat siviilejä, jotka olivat paenneet Srebrenicasta. Nikolić myös osaltaan suunnitteli yksittäisiä teloituksia ja määräsi niitä toteutettavaksi. Niinpä tuomioistuin katsoi hänen olevan syyllinen murhaan sekä tuhoamiseen osana rikollista sa-

¹¹⁹ <http://www.icty.org/x/cases/popovic/ind/en/pop-scai060614.pdf>

¹²⁰ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 514–523 (kpl. 1344–1365), sitaatti on tutkijan itse suomentama.

¹²¹ www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 535–541 (kpl. 1397–1415)

lahanketta, ja näin ollen syyllistyneen rikoksiin ihmisyyttä vastaan sekä sodan lakien tai tapojen rikkomiseen. Syytteet rikoksista ihmisyyttä vastaan koskien väestön pakkosiirtoja ja väestön karkottamista oikeus hylkäsi, sillä näyttöä Nikolićin osuudesta näihin tekoihin ei löytynyt.¹²²

Tuomioistuimien tuomitsi vänrikki Drago Nikolićin avunannosta joukkotuhontaan, rikoksista ihmisyyttä vastaan koskien hänen osallistumistaan tuhoamiseen ja vainoamiseen sekä sodan lakien tai tapojen rikkomisesta koskien murhaa. Lisäksi tuomioistuimien katsoi hänen olevan vastuussa rikoksista ihmisyyttä vastaan koskien murhaa, mutta kumulatiivisen rangaistuksen välttämiseksi jätti hänet siitä tuomitsematta. Tuomion pituudeksi tuomioistuimien määräsi 35 vuotta vankeutta.

Valitustuomioistuimien hylkäsi sekä Nikolićin että syyttäjien valitukset. Samoin kun Popovićin tapauksessa, valitusjaos hylkäsi yhden teloituksen osalta tuomion joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sodan lakien tai tapojen rikkomisesta. Muilta osin tuomiot sekä tuomion pituus jäivät voimaan.¹²³

---

¹²² www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 541–545 (kpl. 1417–1430)

¹²³ www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-05-88-A, prosecutor vs. Popović *et al.* s. 714

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Jugoslavia-tuomioistuimessa käsitellyistä tapauksista käy ilmi, että komentajan vastuun arviointi on usein hyvin ongelmallista, vaikka humanitaarinen oikeus antaakin siihen selvän mahdollisuuden. Esimies on aina vastuussa joukoistaan, ja sanotaan, että esimiehen vastuu on jakamaton. Tehtäviä voi aina ulkoistaa tai delegoida alaisille, mutta vastuu pysyy aina esimiehellä. Toki jokainen on myös henkilökohtaisesti vastuussa omista teoistaan, ja harvoin voi langettaa kaiken vastuun esimiehelle. Yksilön ja komentajan vastuiden välinen yhteys ja toisaalta eri tapahtumien syy-seuraussuhde olivatkin seikkoja, joita tuomioistuin joutui tarkasti harkitsemaan.

Komentajan vastuu näkyikin tässä tutkimuksessa käsiteltyjen henkilöiden tuomioiden perusteluissa hieman eri tavoin. Aina komentaja-asemassa olleita henkilöitä ei edes alun perin syytetä nimenomaisesti komentajan vastuun laiminlyönnistä, vaikka siihen olisi vankatkin perusteet.

Huolimatta siitä, että kansainvälinen Jugoslavia-tuomioistuin on saanut paljon moitteita etenkin pitkittyneistä oikeusprosesseista, ei vakavista humanitaarisen oikeuden rikkomuksista yleensä selviä ilman ankaraa rangaistusta. Rangaistusten pituutta arvioitaessa tulee huomioida, ettei Jugoslavia-tuomioistuimella ole sovellettavanaan minkäänlaista rangaistusasteikkoa, jolloin varsinaista minimirangaistusta tietyistä rikoksista ei ole määritelty. Niin ikään maksimirangaistusta ei ole erikseen rangaistusasteikon muodossa määritelty, mutta ICTY:n perussäännön määrittäessä tuomiovallan koskemaan vain vankeusrangaistuksia, on kovin mahdollinen rangaistus käytännössä elinkautinen vankeus.

Kansainvälistä oikeutta on verrattu jopa diplomatiaan, jossa sen on sanottu ”*olevan lähinnä moitteiden antamista*”¹²⁴. Tässä tutkimuksessa käsiteltävissä tapauksissa rikoksiin syyllistyneet kuitenkin joutuivat vastuuseen. Kaikki eivät kuitenkaan ole täysin yksimielisiä siitä, että serbisotilaat olisivat ainoat syylliset Srebrenican tragediaan; Pekka Visuri esittää¹²⁵ David Rohdeen viitaten, että ”*kansainvälinen yhteisö kantaa Srebrenican tapahtumista raskaan vastuun luvattuaan katteetonta suojaa*”. Marita Vihervuori jakaa Rohden näkemyksen kirjoittamalla, että ”*YK tuomitsi Srebrenican miehet kuolemaan*”¹²⁶. Tällä kirjoittajat viittaavat alueel-

¹²⁴ Frank Johansson, Amnesty International, Suomen Kuvalehti 31/2014, s. 11

¹²⁵ Visuri (2000), s. 44

¹²⁶ Vihervuori (1999), s. 387

la olleeseen YK:n monikansallisen rauhanturvajoukon kykenemättömyyteen turvata Srebrenican väestön elinolot ja estää sekä puuttua tapahtuneisiin vakaviin ihmisoikeusrikkomuksiin.

6.1 Tuomioiden erot ja yhtäläisyydet

Syyttäjä syytti Radislav Krstićia tuomioistuimen perussäännön 7(3) artiklan mukaisesti komentajan vastuun laiminlyönnistä. Tuomioistuin totesi tuomiolauselmassaan, että Krstićin tapauksessa täyttyy kaikki vaadittavat kyseisen artiklan seikat, minkä perusteella komentajan vastuun todettiin olleen olemassa. Lisäksi hänen todettiin selvästi laiminlyöneen vastuunsa esimiehenä, mutta tuomioistuin ei ottanut tätä tuomiossaan huomioon, sillä se katsoi artiklan 7(1) mukaisen henkilökohtaisen vastuun ilmaisevan tarpeeksi hyvin Krstićin vastuun tapahtumista. Toisaalta komentajan vastuu on Krstićin tuomion perusteluissa koko ajan läsnä, sillä tuomioistuin huomauttaa toistuvasti, että Krstić on ollut tietoinen tapahtuneista vakavista rikoksista, mutta hän ei ole riittävällä tavalla yrittänyt puuttua niihin tai saattaa syyllisiä vastuuseen.

Popovićia ja Nikolićia ei syytetty suoranaisesti komentajan vastuun laiminlyönnistä, mutta etenkin Popovićin tapauksessa komentajan vastuu on hyvin luettavissa rivien välistä. Hänen tuomionsa perusteluissa komentajan vastuu ilmenee esimerkiksi siinä, että tuomioistuin antoi painoarvoa hänen varsin korkealle asemalleen, hänen keskeiselle roolilleen suunnitelmien laatijana ja etenkin sille, että hänellä oli merkittävästi käskyvaltaa alaisiinsa joukkoihin, joita käytettiin suunnitelmien toteuttamiseen. Popovićin, kuten myös Nikolićin, osuus tapahtumien kulkuun oli niin merkittävä ja ilmeisen keskeinen, että oli sinänsä loogisempaa syyttää ja tuomita heidät henkilökohtaisen rikosoikeudellisen vastuun pohjalta. Tästä huolimatta tuomioistuin totesi myös heidän vakavasti laiminlyöneen vastuunsa esimiehinä, mikä oli tuomiota korottava peruste.

Popović sekä Nikolić toimivat molemmat turvallisuuspäällikköinä, tosin eri johtoportaissa, ja molempien todettiin syyllistyneen murhaan osana yhteistä rikollista salahanketta. Popovićin keskeisen roolin vuoksi suunnittelijana ja toimeenpanijana, ei välttämättä niinkään komentajan vastuun laiminlyönnin vuoksi, hänet tuomittiin ankarimpaan mahdolliseen rangaistukseen. Tuomioistuin ei siis nähnyt hänen tapauksessaan juurikaan tuomiota mahdollisesti lieventäviä perusteita. Lisäksi tuomiota kovensi se, että Popovićin rooliin suunnittelijana ja toimeenpanijana liittyi erityinen aikomus tuhota koko kansanryhmä tai ainakin osa siitä.

Nikolićin tapauksessa taas oikeus katsoi, samoin kuin Krstićin tapauksessa, ettei heillä ilmennyt olleen mitään erityistä aikomusta ryhtyä joukkotuhontaan. Näin ollen heidän vastuutaan yksilötasolla ei todettu niin vakavaksi kuin Popovićin tapauksessa, ja heidät tuomittiin avunannosta joukkotuhontaan. Joukkotuhonnan ja siihen avunannon välinen kuilu näyttää olevan tuomioistuimen tulkinnan mukaan melko suuri vankeusrangaistuksen pituuden kannalta tarkasteltuna, sillä edellä mainitusta kolmikosta vain Popović tuomittiin joukkotuhonnasta ja muut avunannosta joukkotuhontaan rangaistusten pituuden ollessa elinkautinen vankeus verrattuna 35 vuoteen vankeutta. Toki tulee huomioida, että rangaistusten pituuksiin vaikuttivat kaikki rikokset ja olosuhteet kokonaisuutena, joten pelkän joukkotuhonnan merkitystä ei voi rangaistusten ankaruutta arvioitaessa liikaa yleistää.

Tuomioistuimien tulkitse kaikki tässä tutkimuksessa käsitellyissä tapauksissa tuomioistuimen perussäännön 7(1) artiklan mukaisen henkilökohtaisen rikosoikeudellisen vastuun painavammaksi seikaksi kuin 7(3) artiklan määrittämän komentajan vastuun. Toisaalta komentajan vastuun määrittäminen verrattuna henkilökohtaiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen on, kuten tässä tutkimuksessa käsiteltyjen henkilöiden tapaukset osoittavat, usein paljon hankalampaa, sillä yksilön kannalta riittää, että hänen syyllisyytensä rikokseen näytetään toteen. Komentajan vastuu täytyy punnita laajemmassa viitekehyksessä, sillä siihen vaikuttaa esimerkiksi mahdollisesti monimutkaisetkin käskyvaltasuhteet sekä tosiasialliset mahdollisuudet vaikuttaa tai puuttua rikollisiin tekoihin. Toisaalta komentajan vastuu on aina myös hieman tulkinnanvarainen, eikä siitä ole kovin paljoa ennakkotapauksia. Esimerkiksi ”tiesi, tai olisi pitänyt tietää”-kriteeri on tulkinnanvarainen; milloin voidaan katsoa, että määritelmä tietämyksen tasosta täyttyy?

Komentajan asema organisaatiossa näyttää myös vaikuttaneen tuomion pituuksiin. Huolimatta siitä, että kenraali Krstićin tietoisuus ja osallisuus Srebrenican tapahtumiin oli tuomioistuimen mielestä huomattavasti vähäisempi verrattuna vänrikki Nikolićiin, joka oli osallisena suunnitelmien laatimisessa ja niiden täytäntöönpanossa, tuomittiin heille yhtä pitkät vankeusrangaistukset. Näin tuomioistuimien lienee tulkinnut, että Krstićin asema korkea-arvoisena upseerina ja merkittävänä komentajana toi hänelle mukanaan kovemman vastuun. Vaikka tuomioistuimien totesikin, ettei korkea asema tai sotilasarvo itsessään takaa kovempaa tuomiota, sen mukanaan tuoma suurempi vastuu näkyi ainakin tässä tapauksessa nimenomaan komentajan vastuuna.

Popovićin sekä Nikolićin osalta pidettiin tuomiota koventavana seikkana sitä, että osa rikoksista tehtiin osana eräänlaista yhteistä rikollista salahanketta. Tässä tapauksessa tällainen yhteinen salahanke tarkoitti sitä, että kaikki omasivat samankaltaisen aikomuksen ja tahdon rikoksen tekemiseksi, johon tuomioistuin kiinnitti paljon huomiota heidän tuomioidensa perusteluissa. Krstićin ei todettu olleen osana tällaista salahanketta, mutta se ei toisaalta vaikuttanut hänen tuomioonsa lieventävänä seikkana.

Valitustuomioistuin asettui monessa, varsin mutkikkaassa ja vaikeasti ymmärrettävässä, tapauksessa puolustuksen kannalle ja kumosi tuomioistuimen alkuperäisiä tuomioita. Tämä näkyi erityisesti kenraali Krstićin tapauksessa, jossa hänen rikosnimikkeensä sekä tuomion pituus pienenevät huomattavasti. Valitustuomioistuin lienee tulkinnut, päinvastoin kuin varsinainen tuomioistuin, että näissä kumotuissa tai vastaajan eduksi lievennetyissä tapauksissa jäi varteenotettava epäily vastaajan syyllisyydestä ja näin ollen kumosi tai lievensi tuomiota. Tuomiolauselmista ilmenee, että syyttäjällä on ollut näin vakavia rikoksia käsiteltäessä erityisen raskas todistustaakka, sillä tuomioistuin otti syyllisyyttä harkitessaan huomioon ainoastaan ehdottoman luotettavia todisteita ja hylkäsi sellaiset todisteet, joista jäi varteenotettava epäily niiden luotettavuudesta.

6.2 Mahdollisuudet jatkotutkimukseen

Tämän tutkimuksen aihepiiri tarjoaa valtavasti mahdollisuuksia jatkotutkimukseen. Entisen Jugoslavian alueen maista löytyy paljon henkilöitä, jotka ovat joutuneet vastuuseen teoistaan joko kansainvälisessä tai kansallisessa tuomioistuimessa. Vuonna 2008 pidätettiin Bosnian serbitasavallan entinen presidentti Radovan Karadžić, jonka oikeudenkäynti on vuoden 2015 alussa yhä kesken. Häntä syytetään joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan sekä sodan lakien tai tapojen rikkomisesta koko Bosnia-Hertsegovinan alueella. Niin ikään Bosnian serbiarmeijan entinen komentaja kenraali Ratko Mladić pidätettiin vuonna 2011 ja hänenkin oikeudenkäyntinsä on yhä kesken. Pitkittyneiden oikeudenkäyntien, tapausten poikkeuksellisen laajuuden sekä mahdolliset tuomioista valittamiset lykännee heidän lopullisten tuomioidensa julistamisen vuosien päähän. Toisaalta on hyvin mahdollista, että uusia sotarikollisia paljastuu vielä tutkimusten myötä huomattava määrä lisää; muun muassa Yhdysvallat harkitsevat useiden, jopa satojen, entisen Jugoslavian alueen hajoamissotiin liittyvien epäiltyjen ri-

kollisten karkottamista. Tämä voi johtaa varovaisestikin arvioiden kymmeniin uusiin oikeudenkäynteihin¹²⁷.

Muita mielenkiintoisia tutkittavia kohteita voisivat olla esimerkiksi kroaattikenraali Ante Gotovinan tapaus tai muiden Jugoslavian hajoamissotien osapuolten tekemät rikokset. Toisaalta olisi mielenkiintoista vertailla kahden tai useamman eri kansallisen tuomioistuimen tekemiä päätöksiä ja sitä, miten ne eroavat tai ovat yhtäläisiä kansainvälisen rikostuomioistuinten päätösten kanssa. Yhtäläillä vertailua voisi suorittaa esimerkiksi Jugoslavia-tuomioistuimen ja samalla periaatteella toimivan Ruanda-tuomioistuimen kesken.

Sotia käydään jatkuvasti ja sen myötä tulee jatkuvasti ilmi uusia sotarikoksia. Mahdollisesti täysin uuden näkökulman sotarikoksiin ja niiden käsittelyyn tarjoaisi Israelin ja palestiinalaisten välinen jo vuosia kireänä jatkunut tilanne, jossa näyttää siltä, että molemmat osapuolet ovat syyllistyneet sotarikoksiin. Kansainvälinen rikostuomioistuin harkitsee, että se ottaisi Israelin palestiinalaisia vastaan suunnatut sotatoimet tutkittavakseen¹²⁸. Tosin tässäkin tapauksessa mahdollinen ratkaisu olisi odotettavissa vasta vuosien päästä. Toisaalta ensisijainen vastuu epäillyn sotarikoksen tutkimisesta on sillä maalla, jonka kansalaisia rikoksesta epäillyt ovat. Kansainvälinen rikostuomioistuin, ICC, voi ottaa tutkittavakseen sotarikosepäilyt, mutta vain niiden maiden osalta, jotka ovat ICC:n jäseniä. Israel ei ole sen jäsen eikä Palestiina toistaiseksi pääse jäseneksi, sillä se ei ole yleisesti tunnustettu valtio. Kasvavan kansainvälisen huomion seurauksena tulevat vuodet näyttävät joutuuko kumpikaan osapuoli vastuuseen esimerkiksi Gazan väkivaltaisuuksista¹²⁹.

Sotarikokset yleensäkin tarjoavat jo Nürnbergin oikeudenkäynneistä alkaen hyvin laajan tutkimuskentän, johon on hyvät mahdollisuudet tarttua esimerkiksi sotatieteiden maisterivaiheessa pro gradua tehdessä. Terrorismirikokset, esimerkiksi Yhdysvaltoja vastaan syyskuussa 2001 tehdyt iskut tai vaikkapa Lontoon pommi-iskut voisivat olla moderni tutkimuskohde, jossa voisi tarkastella esimerkiksi miten tällaiset teot ovat vaikuttaneet käsityksiin humanitaarisesta oikeudesta ja miten länsimaat ovat tulkinneet muuttuneen sodan kuvan mukanaan tuomia uusia juridisia haasteita.

¹²⁷ http://www.nytimes.com/2015/03/01/world/us-seeks-to-deport-bosnians-over-war-crimes.html?_r=0 (viitattu 4.3.2015)

¹²⁸ <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30851121> (viitattu 29.1.2015)

¹²⁹ Suomen Kuvalehti 31/2014, s. 10–11, ”Eikö kukaan joudu tuomiolle?”

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet:

Sodan historia (Malkki, Marjomaa, Raitasalo, Karasjärvi, Sipilä) 2008, Otava

Kosovon sota (Pekka Visuri), 2000, Gaudeamus Kirja. Oy (Ulkopoliittisen instituutin julkaisusarja nro 7)

Sodan lait -käsikirja (Rosén & Parkkari), 2004, Edita Publishing Oy

Eivät tekisi pahaa karpäsellekään – sotarikolliset tuomiolla (Slavenka Drakulic), 2004

Tervetuloa helvettiin – välähdyksiä Jugoslavian perintösodasta (Marita Vihervuori), 1999, Kustannusosakeyhtiö Otava

Ihmisyys – 1900-luvun moraalihistoria (Jonathan Glover), 1999, Likekustannus

Uusi kansainvälinen oikeus (Kari Hakapää), 1995, Talentum Media Oy

Entisen Jugoslavian alueen humanitaarisen oikeuden loukkaukset tuomiolla (Immi Lehtonen & Timo Koivuranta), 1996, Oy Edita Ab, Publications of the Advisory Board for International Human Rights Affairs No 8

Suomen Kuvalehti, 31/2014, Otavamedia Oy Helsinki

Internetlähteet:

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+278/1993&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP>, Hallituksen esitys HE 278/1993

<http://www.americanstudents.us/Pages%20from%20Guliyeva.pdf>

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30851121> (viitattu 29.1.2015)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800082/19800082_2#idp1420048

<http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp>

www.icty.org/; Judgement, case no IT-98-33, prosecutor vs. Radislav Krstic

www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-98-33-A, prosecutor vs. Radislav Krstic

www.icty.org/; Judgement, case no IT-05-88, prosecutor vs. Popović *et al.*

www.icty.org/; Appeals Chamber Judgement, case no IT-05-88-A, prosecutor vs. Popović *et al.*

http://www.nytimes.com/2015/03/01/world/us-seeks-to-deport-bosnians-over-war-crimes.html?_r=0

<http://www.icty.org/x/cases/borovcanin/ind/en/bor-annexA020906.htm>

http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/en/cis_krstic_en.pdf

<http://www.icty.org/x/cases/krstic/ind/en/krs-ii981102e.pdf>

<http://www.icty.org/x/cases/popovic/ind/en/pop-ii020326e.pdf>

http://www.icty.org/x/cases/popovic/cis/en/cis_popovic_al_en.pdf

<http://www.icty.org/x/cases/popovic/ind/en/pop-scai060614.pdf>

<http://www.icty.org/cases/party/711/4>

http://www.law.cornell.edu/wex/jus_cogens

<http://www.theguardian.com/world/2011/jul/20/goran-hadzic-arrest-serbia-war> (viitattu 12.8.2014)

<http://www.yk.fi/node/267>

Julkaisemattomat lähteet:

OTL Kari T. Takamaa, asiantuntijahaastattelu 3.3.2015